

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

KOUZLO PSANÉHO SLOVA

Vypracovala: Iveta Dvořáková VV-OV/ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Josef Lorenc

Místo a rok odevzdání: České Budějovice, 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby touto elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2012

Iveta Dvořáková

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Josefu Lorencovi za odborné vedení mé diplomové práce, za jeho cenné rady a čas, který věnoval konzultacím. Také bych chtěla poděkovat svojí rodině za všestrannou podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Paleografie	7
2. Obecný přehled vývoje	10
2.1 Vymezení písma	10
2.2. Vznik písma	11
2.2.1 Klínové písmo	12
2.2.2 Egyptské písmo.....	14
2.2.3 Řecké písmo	16
2.3. Stručný vývoj latinky.....	18
2.3.1 Římské písmo a vítězství latinky.....	18
2.3.2 Gotické písmo.....	24
2.3.3 Humanistické písmo	28
2.3.4 Barokní a klasicistní písmo	33
2.3.5 Písmo XIX. a XX. století	36
3. Psací materiál a náčiní	39
3.1 Psací materiál	39
3.2. Písařské náčiní.....	41
PRAKTICKÁ ČÁST	42
1. Starověk.....	43
2. Středověk.....	44
3. Novověk.....	45
4. Moderna.....	46
5. Realizace a postup práce.....	48
Závěr	50
Seznam použitých zdrojů	52
Přílohy	55
Abstrakt	65
Abstract	66

„Lidé se rodí a umírají již milion let, ale jen teprve šest tisíc let píší.“

Etiemble

Úvod

Oheň, kruh, zemědělství, písmo, nebo žárovka, několik příkladů z velkých objevů pro lidstvo. Objevů, které časem ztratily na svém významu, neboť je bereme už jako samozřejmou součást svého života. Každý den je vědomě nedoceňujeme, a když nám chybí, uvědomíme si jejich potřebnou křehkost, na které jsme závislí.

Jedním z velkých vynálezů je bezpochyby písmo. Jeho využití používáme dnes a denně v komunikaci, v předávání si myšlenek, uchovávání informací, vybavení si zkušeností. Písmo je náš záznamový otisk, kterým se prezentujeme v naší společnosti. Je stupněm vzdělanosti v jednotlivých historických etapách, od kněží v egyptských chrámech, přes písaře v kláštorech až po vyšší šlechtu v monarchii.

Dnes bereme čtení a psaní jako samozřejmou věc, ale i dnes existují lidé, kteří nedokáží této schopnosti využít. Ve světě plném technologií, rychlého cestování a internetové komunikace mají negramotní lidé minimální šanci využít možností těchto výhod. Nejsou to jen uzavřené domorodé kmeny v Amazonii či Africe, ale analfabety najdeme i na okraji moderních aglomerací. Naše doba by měla zpřístupnit vzdělání co největšímu počtu obyvatel Země. Touha uchopit potřebu poznání a smazat dopady negramotnosti v globálním měřítku, musí být přirozená součást života každého z nás. Jen vzdělaná společnost je poučena historií.

Předkládaná diplomová práce se zabývá písmem jako fenoménem lidské komunikace a vzdělanosti.

Cílem této práce je navrhnout dvanáct keramických desek s motivem písma, charakteristickým pro dané období. Každé tři desky jsou součástí čtyřdílné sekce (starověk, středověk, novověk, moderna), jež je nejvýznamnější historickou etapou starého kontinentu. Uchopení jednotlivých vývojových etap písma je koncipováno jak pro užší výtvarné, tak zejména pro širší publikum veřejnosti.

Cílem je propojení písma v rovině vizuální, trojrozměrné, s rovinou znalostní každého diváka a prohloubení vlastního vnímání na vývoj písma. Zobrazení výtvarného zpracování práce je koncipováno do grafického pojetí ve formě hlíny a jedné glazurové

barvy. Celá práce je navržena do interiéru v přízemí Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích.

Teoretická část se zabývá písmem a jeho vývojem v evropských kulturách. S ohledem na rozsah písemného dědictví je práce zaměřena na užší okruh, tj. západní evropský kontinent. Je členěna na obecný přehled vývoje jednotlivých etap písma v časovém horizontu pěti tisíc let, dále jsou zde uvedeny nejvýznamnější psací materiály a uvedení do paleografie ve významu pomocné vědy historické.

Praktická část se zabývá realizací samotného projektu. Je zde popsán celý koncept jednotlivých sekcí, pracovní postup, materiál a jednotlivé náhledy na práci.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Paleografie

Pokud chceme pochopit význam písma v širší souvislosti, musíme nahlédnout do paleografie. Vědy, která se zabývá dějinami písma ve všech svých projevech.

Paleografie je termín z řeckého důvodu *palois* – starý a *grafein* – psátí. Patří do pomocných věd historických.¹ Paleografie se zabývá všemi historickými památkami od starého písma až po současnost. Z hlediska projevů jde o studium vývoje písma, jeho podoby, historické změny, vlivu vnějších i vnitřních faktorů, materiálu a náčiní. Rozvětvení, které nám tímto vzniká, se dříve paleografové snažili zúžit a to pomocí materiálu, na kterém se písmo nachází.

První větev byla diplomatická se studiem listin písma, dále knižní, studující písmo kodexů, třetí numizmatická, zabývající se mincemi a poslední epigrafická, studující písmo na kamenech a jiných archeologických památkách.² Kritikem tohoto dělení byl Alexander Húščava. Ten se domníval, že třídění paleografie podle materiálu je nesprávné a zúžené. Chtěl, aby se postupovalo podle rozdělení formy litery daného písma.

Dnes paleografie nezůstává pouze v jednostranné rovině. Dále se dělí například na latinskou paleografii, paleografii a heraldiku, kodikologii, sfragistiku, papyrologii a jiné s ní související disciplíny jako jsou grafologie, archeografie a vexillologie. Každá z těchto disciplín je samostatnou jednotkou, ale s velkými přesahy mezi sebou.

Co tedy paleografie pro nás odborně znamená? „*Jako pomocná věda historická usiluje o správné čtení, místní chronologické zařazení písemných památek individuální povahy bez ohledu na jejich charakter a jako samostatná disciplína popisuje, hodnotí a třídí písmo a stanoví jeho funkci v historickém vývoji v souvislosti s celkovým vývojem společnosti.*“³

Termín je znám až z první čtvrtiny 18. století od Bernharda Montfaucona. Základy paleografie položil Jean Mabillon a rozdělil písmo na knihové a listinné. Podrobnějšímu

---

¹ Pomáhají proniknout hlouběji do podstaty jevů dosavadního vývoje lidské společnosti tím, že podrobují specifické historické kritice všechny produkty její činnosti, zejména pak písemné pozůstalosti.

HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 12

² [Srov.] HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. s. 14

³ HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 26

rozdělení došel Scipione Maffei a s názorem, „že neexistuje několik na sobě nezávislých druhů latinského okruhu písma, nýbrž jedno římsko-latinské s různými podskupinami uvnitř tří základních skupin, majuskule, minuskule, kurzíva.“⁴

Zejména v 19. století dochází ke vzniku ústavů a institucí v evropských zemích zabývajících se vědeckým bádáním. Nejvýraznější je škola École nationale des Chartres ve Francii, založená roku 1821. O bezmála třicet let později se otevírají dveře vídeňského Österreichisches Institut für Geschichtsforschung v Rakousku. Další školou je Scuola di paleografia e diplomatica v Itálii, Pontificia scuola Vaticana, Escuela superior de diplomática ve Španělsku a New Paleographical Society v Anglii. Všechny školy se snažily vychovat výborné žáky archiváře a badatele. Mezi zvučná jména jmenujme francouzského paleografa Léopolda Delisleho s dílem *Le cabinet de manuscrits*, rukopisy o národní knihovně v Paříži. Émile Chatelain a jeho známé dílo *Paléographie des classiques latins*. nebo Maurice Prou, ředitel École nationale des Chartres v Paříži.⁵

V badatelském a studijním světě paleografie prošlo nespočet vynikajících paleografů, kteří svými pracemi přispěli k rozmachu a kvalitě samotného oboru. Pro obsáhlost jmen, co jednotlivé země a školy prezentují, si dovoluji vyzdvihnout pouze ty osoby, které svojí pílí a zvědavostí přispěly k paleografii nejvíce.

ITÁLIE⁶

Cesar Paoli – Programma scholastico di paleografia

Cesar Paoli & Giralom Vitelli – Collezione fiorentina

Ernest Monachio – Archivio paleografico italiano

Luigi Schiaparelli – La scrittura latina nell'eta romana

NĚMECKO

Bernhard Bischoff – Paläographie des römischen Altertums und abendländischen Mittelalters

Berthold Berthold – Lateinische paläographie

Wilhelm Arndt & Michael Tangl – Schrifttafeln zur Erlernung der lateinischen Paläographie

---

⁴ HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 30

⁵ [Srov.] HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. s. 24-26

⁶ [Srov.] HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 33-36
[Srov.] HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. s. 26-33

Joachim Kirchner – Scriptura latina libraria

Hartmut Hoffmann – Buchkunst und Königtum im ottonischen und frühsalischen Reich

ŠVÝCARSKO

Albert Bruckner – Scriptoria medii aevi Helvetica

ANGLIE

Edgar Allan Lowe – Codices latini antiquiores

Charles O’Conor – Rerum Hibernicarum scriptores veteres

Edward Maund Thompson – Handbook of Greek and Latin Paleography

ŠPANĚLSKO

Zacarias Garcia Villada – Paleografia española

Augustin carlos Millares – Paleografia española

FRANCIE

Maurice Prou - Manuel de paléographie latine et Françoise

Jean Mallon – Paléographie romaine

V českých zemí je paleografie poměrně omezená. Zaměření se týká hlavně od středověkých památek k současnosti. Na konci 18.století o sobě dal vědět Mikuláš Adaukt Voigt s dílem *Untersuchung über die Einführung den Gebrauch und die Abänderung der Buchstaben und des Schreibens in Böhmen* (Studie o zavedení a změny dopisů psaní v Čechách). Soustřeďuje se na vývoj písma v českých zemí. Ve 2. polovině 19. století narůstá aktivita paleografických studií. V popředí je Gustav Friedrich s Učebnou knihou paleografie latinské (1898). Po 2. světové válce se věnují paleografii Jindřich Šebánek, Miroslav Flor, Pavel Špunar, Jiří Pražák a Jaroslav Kašpar.⁷

---

⁷ [Srov.] HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 37

2. Obecný přehled vývoje

2.1 Vymezení písma

Čím je vlastně písmo? Lze ho definovat ve své konkrétnosti nebo v obecnosti? A pokud ano, může se definice vztahovat na všechny písemné soustavy, které dnes známe a používáme? Bylo na počátku opravdu slovo? Nebyl to spíše zvukový skřek?

Pokud se věnujeme písmu, ať už jako laikové nebo odborníci, určitě přijde čas, kdy si každý z nás položí podobné otázky. Studium literatury, dialogem, konzultací, ale i prostým rozčarováním a nejistotou dospějeme do bodu, kde vyhledáme informace k našim otázkám. Odborná literatura je specifická, ale pokud jde o přesné vymezení toho, co je to písmo, tak se dovídáme, že písmo je ve své obecnosti soustava grafických znaků a v konkrétnosti se musíme zaměřit na jednotlivé formy písma.

Řekněme si, co to písmo podle některých autorů, kteří se touto problematikou zabývali/zabývají, vlastně je.

„Písmo lze chápat jako systém znaků vyjadřujících sdělení. Má velmi těsný vztah k lidské řeči – ta vyjadřuje sdělení pomocí systémů zvuků.“⁸

„Písmo je záznam řeči. Je znakovou fixací myšlenky, obrazovým a grafickým záznamem ve spojitosti s určitou řečí.“⁹

„Písmo je systémem grafických znaků, na nichž se lidské společnosti dohodly, aby jim sloužily k trvalému zaznamenávání myšlenek, vyjádřených jazykem.“¹⁰

Definice pojmu písma je nepřeborné množství a každý z nás jej dokáže definovat vlastními slovy tak, jak to cítí a myslí. Pro někoho je důkazem člověka odlišení se od zvířat, pro jiné samozřejmá součást vzdělávacího systému.

Jednoznačně se můžeme shodnout, že písmo je soubor grafických znaků. Pomáhá nám v potřebě přijímat informace, dekodovat jejich význam, zpracovávat a dále uchovávat zprávy obklopené vnějším světem kolem nás.

---

⁸ PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 10

⁹ KOPRDOVÁ, A. *Dekoratívna kompozícia a písmo I*. Nitra: Pedagogická fakulta, 1990. s. 3

¹⁰ KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. s. 11

2.2. Vznik písma

Písmo vyniká dlouhodobým vývojem trvající několik tisíciletí. Nejde tedy o jednorázový akt. Na začátku svého vývoje a použití se písmo nepodobalo současné formě vzhledu.

Prvotní vyjádřením lidí byly určité zvukové posunky, gesta, ukázky pohybů či načiní. S postupem času přicházela potřeba něco zaznamenávat, získané vědomosti a nabyté zkušenosti někomu dále předávat k novému účelu, neboť informace by vymizela se zemřelým a dále by se nerozvíjela. Kreativita a fantazie vytvářela mnoho neotřelých způsobů, jak pomoci paměti pracovat s úschovou informací. Prostředky k zapamatování se samozřejmě lišily různými zeměpisnými oblastmi, životními podmínkami, kulturními zvyky a tradicemi. Tak nám vzniklo nepřeborné množství způsobů, se kterými se v určité pozměněné formě můžeme setkat i v dnešní době.

Prvotní soustavy

Prvotním předstupněm písemných soustav byly mnemogramy. Mnemogramy sloužily jako mnemotechnická pomůcka pro fixaci získaných informací a následnému vybavení a použití. Byly jimi vrypy do kostí, zářezy do dřeva, svazování barevných provázků a zaplétání uzlů, tzv. uzlové písmo, objevené u Inků v dnešním Peru.¹¹ Dnes se s nimi můžeme setkat v podobě dětského kuličkového počítadla, psaní čárek za počet vypitých piv nebo během války to mohou být také zářezy vyryté na tanku či pažbě pušky, ukazující počet zabitých nepřátel.

Druhým stupněm písma byly piktogramy. Byly to obrázky, kde každý znázorněný prvek představuje konkrétní význam, předmět nebo slovo. Obrázkové symboly pochopíme i bez dorozumění a vyjadřují pouze to, co představují (pták, voda, slunce, džbán). Pojetí piktogramů souviselo s kulturou jednotlivých národů, s jejich vyspělostí, znalostí a životním stylem. Podobným obrázkovým systémem byly též petroglyfy. Od piktogramů se odlišovaly tím, že v obrázkové podobě měly v sobě ještě zahrnuté abstraktní a geometrické prvky.¹² Známymi lokalitami výskytu je Gobustán (u města Baku, Ázerbájdžán), Kalbak

---

¹¹ [Srov.] KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. s. 12-16

¹² [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 [cit.14.3.2012] Dostupný z WWW: <<http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf>> s. 1

Taš (oblast Altaj, Sibiř), nebo Tamgaly (provincie Alma-Ata, Kazachstán). Všechny patří do světového dědictví Unesco.¹³

V současnosti používáme piktogramy ve formě turistických, informačních, sportovních a jiných značek. Konkrétně se s nimi setkáváme při vstupu do veřejných i církevních budov, dopravních prostředků, parků, v podobě upozorňujícího nebo zákazového obrázku (zákaz kouření, zákaz volání z mobilních telefonů, mluvení za jízdy s řidičem).

Nejstarší formou písma byly ideogramy (pojmové obrázky). Poskytovaly grafický záznam myšlenky a pojmu. U ideogramů už nešlo o obrázek stejného významu, ale o obrázkový charakter, kde smysl znaků nabýval souvislosti s celkovým kontextem. Příkladem byl obrázek nohou, které vyjadřovaly jak chůzi, tak končetinu nebo obrázek slunce, který mohl představovat teplo nebo teplé počasí. Měly tedy více významů pro jeden grafický prvek.¹⁴

Ideogramy byly první skutečnou písemnou soustavou, avšak velmi náročnou. Mezi neznámější patřily obrázková klínová písma, hieroglyfy, nebo čínské písmo. Jak piktogramy, tak ideogramy však nejsou písmem v pravém slova smyslu. Nenesou totiž zvukový záznam stopy na jednotlivých výjevech. Ten přichází až s fonogramovou soustavou, kde pojem daného obrázku odpovídá zvukovému vjemu, tzv. fonogramy, které se vážají se na hlásky a jejich čtením vzniká řeč.

2.2.1 Klínové písmo

Klínové písmo vzniklo kolem roku 4000 př. n. l. v Mezopotámii mezi řekou Eufrat a Tigris (dnešní Kuvajt, Irák, část Sýrie a Iránu). Ze začátku tuto oblast obývali staří Sumerové, žijící v městských státech Ur, Uruk, Kiš, Lagaš a Erridu. Předpokládá se, že základy klínového písma položili právě Sumerové.

Prvotní vzhled se podobal piktogramům. S rozvojem jejich obchodní činnosti a zemědělské aktivity byla potřeba psaní urychlit. Kolem roku 3000 př. n. l. začaly být piktogramy vytlačovány jednodušším způsobem písemného záznamu, klínovým písmem. Tyto znaky měly vzhled klínu, který se od nejsilnější hlavičky postupně zužoval k noze.

---

¹³ [Srov.] United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization [online] © 1992-2012 [cit. 14.3.2012] Dostupný z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>>

¹⁴ [Srov.] KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. s. 21

„Jednotlivé znaky vznikají kombinací čtyř základních tahů, přičemž jeden znak se tvoří jedním a až padesáti tahy. Počet těchto tahů, jichž se používalo k psaní jednotlivých znaků se průběhem vývoje klínového písma neustále zmenšuje.“¹⁵

Na počátku vzniku bylo kolem dvou tisíc znaků, ale v době babylónské a asyrské, se počet znaků zredukoval přibližně na pět set.¹⁶ Technika písma spočívala ve vyrytí znaku do vlhké hliněné tabulky za pomoci trojhranného rákosového nebo dřevěného písátka. Tabulky se poté nechávaly usušit na slunci nebo se vypálily v hliněné peci. Poté byly uchovány jako dokumentace k dalšímu použití.

Artefakty, které se nám dodnes dochovaly, lze zjistit pouze archeologickými technikami, neboť na tabulkách nenacházíme historické údaje k jejich zařazení. To se naskytne až v pozdější době.

Sumerské písemnictví spadá přibližně do doby 2500 let př. n. l. Na změnu rozvoje měl vliv pád Sargona I. Akkadského, který vládl v letech 2334 – 2279 př. n. l. Podmanil si sumerskou civilizaci a založil akkadskou říši. Sumerština jako živý jazyk se přestala používat v 18. stol. př. n. l. a byla nahrazena akkadštinou. „*Akkadština je jedním ze semitských jazyků společně s arabštinou, hebrejštinou, aramejštinou aj. Má tři dialekty: starou akkadštinu, babylónštinu a asyrštinu, takže cokoli napsané v babylónštině a asyrštině můžeme říci, že je akkadské.*“¹⁷

Po zániku Akkadu nastupuje amoritská dynastie a vzniká starobabylónská říše. Nejvýraznější panovník je král Chammurapi, který vládl v letech 1792 – 1750 př. n. l. Kolem roku 1600 př. n. l. je země zmítána politickou nestabilitou a vlády se ujímají Kassité. Ti zakládají druhou babylonskou říši. Po pádu Babylonu je pod asyrskou nadvládou založena novobabylónská říše roku 626 př. n. l.¹⁸

Babylónské texty a písmo se používá až do příchodu Alexandra Velikého, kde ve 4. století př. n. l. je stávající jazyk nahrazen aramejštinou. Poslední texty psané klínovým písmem pocházejí z 1. století n. l.¹⁹ V 7. stol. n. l. se Mezopotámie, pod vlivem Arabů, přejmenovává na El Irák el Arabi.

---

¹⁵ SOUČEK, A. *Úvod do klínového písma a babylónštiny*. Praha: Academia, 1972. s. 6

¹⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 7

¹⁷ WALKER, C.B.F. *Klínopis: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2007. s. 19

¹⁸ [Srov.] HARENBERG, B. *Kronika lidstva*. Bratislava: Fortuna Print, 1992. s. 25

¹⁹ [Srov.] WALKER, C.B.F. *Klínopis: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2007. s. 21

2.2.2 Egypťské písmo

Egypt se nachází na severovýchodě Afriky u Středozemního moře. Rozprostírá se kolem druhé nejdelší řeky světa, Nil. Už tisíce let poskytuje zemědělství úrodné bahno, které přivádí do vnitrozemí v podobě každoročních záplav. Dar Nilu usnadňuje soužití obyvatelstva s pouští a dalo vzniknout tisícileté kultuře mnoha záhadám a tajemství.

Egypťské písmo se rozděluje do tří skupin na hieroglyfické písmo, hieratické písmo, démotické písmo. Okrajovou skupinou je koptské písmo.²⁰

Hieroglyfické písmo

Slovo hieroglyf pochází z řeckého hiero – posvátný a glyfein – rýti. Nejstarší formu hieroglyfů najdeme na Narmerově paletě objevené v roce 1898. Reliéf znázorňuje sjednocení Horního a Dolního Egypta. Jde o klíčovou událost datovanou kolem roku 3050 př. n. l.

Egypťštinu tvořilo základních 24 hieroglyfů, které odpovídaly souhláskám. Byly obrázkového charakteru znázorňující živou i neživou flóru a faunu, objekty, přírodní živly a lidi. Některé obrázkové znaky sloužily jako konkrétní věci a také k nim odkazovaly. Ale nebylo to vždy pravidlem. „*Jejich cílem bylo vyjádřit všech 24 fonémů staré egypťštiny ve všech kombinacích nutných pro staroegyptský jazyk.*“²¹ Samohlásky se v písemné formě neužívaly, čtenář si je musel domyslet sám podle kontextu.

Abychom však mohli číst egypťské hieroglyfy, musíme znát systém znaků, které doprovázelo písmo k jejich určení. Rozdělovaly se do tří skupin, které určovaly postup čtení a psaní v celkové koncepci textu. Prvním znakem bylo, že hieroglyfy měly podobu ideogramů. Obrázek tak vyjadřoval více významů. Druhým znakem byl fonogram. Nesl zvukovou stopu obrázku. Třetím znakem byly determinativy. Ty sloužily k rozlišení o jaký druh znaku jde.²²

Hieroglyfy byly uspořádány do sloupců nebo řádků. Byly doprovázeny textem v pohřebních komorách, na vnějších i vnitřních stěnách chrámů a objevily se i jako zápisové

---

²⁰ Koptské písmo je posledním vývojovým stádiem staroegyptštiny používaný místními lidmi po dobytí Egypta Araby v 7. století. n. l. Bylo sestaveno z 24 písmen z řecké abecedy a doplněno 6 znaky démotického písma, jímž se psaly zvuky, které řečtina neměla.

[Srov.] DAVIES, W.V. *Egypťské hieroglyfy: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 30-31

²¹ DODSON, A. *Staroegyptské hieroglyfy*. Praha: Mladá Fronta, 2008. s. 42

²² [Srov.] GEORGES, J. *Písmo paměť lidstva*. Bratislava: Slovart, 1994. s. 27

listy na svitku i papyru. Důležitou roli zde hrálo uspořádání celého výjevu, jenž měl podpořit citový vjem objektu. Harmonie písma, barvy a místa obrázku, měla minimalizovat vzniklé prázdné plochy a vtáhnout pozorovatele do celkové kompozice výjevu. Písmo se používalo především k náboženským, úředním i historickým zápisům. Společně s hieroglyfy se rozvíjela jejich zjednodušená forma, tzv. hieratické písmo.

Hieratické písmo.

Hieroglyfy vynikaly na monumentální výzdobě egyptských chrámů, ale pro každodenní psaní se nehodily. I když písař dobře zvládal načrtnout jednotlivé hieroglyfy, při delším zápisu se dostavovala určitá únava. Proto souběžně s vývojem obrázkového písma postupně vzniklo písmo hieratické. Hieratika byla ručně psaným hieroglyfem. Stylizovanou formou psaná štětcem na listy papyru nebo svitky zkoseným rákosovým perem pomocí inkoustu. Písmo se používalo především pro náboženské účely (Kniha mrtvých), právní, politické a hospodářské dokumenty a světské záznamy.²³

Hieratické písmo se udrželo až do 25. dynastie (v polovině 7. století př. n. l.), kdy bylo pomalu odsouváno do ústraní novou variantou rychlejšího zápisu, démotickým písmem.

Démotické písmo

Název byl odvozen z řeckého slova démotika, tedy lidové písmo. Démotické písmo se užívalo ke každodennímu způsobu psaní. Sloužilo zejména administrativním a obchodním účelům. Jeho forma měla sklon kurzívního písma a zcela ztratila shodnou podobu na hieratické či hieroglyfické písmo. Poslední démotický nápis pochází z 5. století n. l.²⁴

K pochopení démotického písma a vlastně egyptského písma vůbec, přispělo objevení Rosetské desky francouzskou armádou v roce 1799. Rosetská stéla je pokryta třemi druhy písma: hieroglyfickým, démotickým a řeckým. Roku 1822 Jean Francoise Champollion rozluštil její tajemství, které mu pomohlo pochopit význam egyptského jazyka. Jeho poznatky znovu vzkřísily zašlou slávu egyptské kultury.

---

²³ [Srov.] DODSON, A. *Staroegyptské hieroglyfy*. Praha: Mladá Fronta, 2008. s. 45-47

²⁴ [Srov.] DAVIES, W.V. *Egyptské hieroglyfy: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 27-28

2.2.3 Řecké písmo

Velkým mezníkem ve vývoji písma byli Kenaanci, neboli Féničané, jak jim říkali Řekové. Fénický národ obýval oblast dnešního Libanonu a část Sýrie, ležícího u východního pobřeží Středozemního moře. Féničané nikdy netvořili jednotný stát s hranicemi, ale žili v městských státech, např. Byblos (dnešní Gubail), Sidón (Sajda), Béritos (Bejrút), Tyros (Súr). Féničané byli zdatnými mořeplavci, obchodníky a řemeslníky. Prosluli zejména použitím mořského plže ostranky jaderské, jehož pomocí se barvila látka do purpurové barvy.²⁵ Cesty a obchodování po Středozemním moři měly přínos ve vzdělání v podobě čtení a psaní.

Vzorem jim bylo egyptské písmo složeno z 24 základních hieroglyfických souhlásek, doprovázeno piktogramy pro lepší pochopení celkového významu. Nevýhodou tohoto zápisu bylo, že piktogramů bylo příliš velké množství, než aby se dalo použít na dvacet čtyři znaků. Proto Féničané zavádí soustavu 22 písemných znaků, kde každá značka se vázala na jednu hlásku. Stejně jako u Egyptanů, tak i u Féničanů, probíhalo čtení zprava doleva a neměli pevně stanoveny samohlásky.²⁶ Samotný text si musel čtenář doplnit sám. Nejstarší nálezy fénických nápisů pocházejí z 11. až 10. století př. n. l.

Féničané vyvezli své písmo do celého tehdejšího kulturního světa. Řekové ho převzali, přizpůsobili a vyvinuli dál ke svým potřebám.

Řekové osídlili Peloponéský poloostrov, přilehlé ostrovy (Kréta, Kypr, Kyklady) a úzký pás Malé Asie. Rozloha území se pohybovala společně s historií Řecka. Jeho kultura dala kořeny evropské civilizaci.

Podle bájí a pověstí dovezl písmo do Řecka mořeplavec Kadmos, který připlul z východu a usídlil se na ostrově Thera (dnešní Santorin). Ve skutečnosti převzali Řekové písmo od Féničanů, někdy kolem 11. století př. n. l. Archaická řecká abeceda měla úzkou spojitost s fénickou a některé znaky byly její přesnou kopií. Obsahovala soustavu 24 souhlásek a slova se v ní psala zprava doleva.²⁷

---

²⁵ [Srov.] KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. s. 83

²⁶ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 [cit.17.3.2012] Dostupný z WWW: <<http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf>> s. 1

²⁷ [Srov.] KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. s. 97-99

Archaická abeceda se později rozdělila na dvě větve, západořeckou a východořeckou. Písmem východním se psalo na pobřeží Malé Asie, v Korintu, Megaře, Argosu, Naxosu. Z této větve později vznikla cyrilice, hlaholice, gruzínské a arménské písmo a mnoho dalších. Písmo západořecké větve se užívalo na Peloponésu, Thesálii, Euboie a Boeotii. Písmo mělo vliv na vývoj latinské abecedy. Nejstarší zachované nápisy pocházející z 8. století př. n. l. byly nalezené na dipylské váze. Druhé nejstarší byly náhrobní nápisy ze 7. stol. př. n. l. objevené na ostrovech Thera a Melos. V 6. století př. n. l. se vyskytly i v Egyptě, na skalním chrámu v Abú Simbel. Tyto nápisy byly psané bustrofedonem. Samotné řádky písmen směřovaly střídavě zprava doleva a naopak. V sudých řádcích se obrací zrcadlově otočený tvar písmene.²⁸

Na přelomu 5. a 4. stol. př. n. l. stanovili Řekové pevnou soustavu 24 písmen. Obsahovala znaky pro samohlásky a, e, i, o, u, písmena měla rovný sklon a psala se zleva doprava. Tím se písmo při psaní nerozmazávalo pravou rukou. Tato soustava umožnila základ evropskému písemnictví, které se v časovém horizontu několik stovek let proměnilo do dnešní podoby.

Další vývoj řecké abecedy pokračovalo v římském období formou latinské abecedy, tzv. latinky.

---

²⁸ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky* I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 52-55

2.3. Stručný vývoj latinky

2.3.1 Římské písmo a vítězství latinky

Odkud pocházelo písmo používané Římany? Kde vznikl pravzor současné abecedy, latinky? Veškerá pozornost se obrací na etruskou kulturu, obývající Apeninský poloostrov.

Etruská kultura byla velmi ovlivněna řeckou civilizací. *Svůj písemný systém převzali od Řeků na přelomu 8. a 7. století př. n. l. Již v 7. století představovali na italské pevnině spolu s Řeky dvě nejvýznamnější etnické a civilizační skupiny s rozhodujícím vlivem na kulturní vývoj v Římě v nejstarší době.*²⁹ Etruský jazyk byl používán hlavně ve střední Itálii od konce 8. století př. n. l. do 1. století n. l. Dochované písemné památky jsou pouze na materiálu, který dokáže odolávat času. Tvoří je nápisy na vázách, sarkofázích, náhrobních dveřích, stélách a urnách. Příkladem může být nápis na hliněné desce z kampánského města Capua, tabulka z Cortony, zlaté tabulky z Pyrgi nebo rituální kalendář s nejobsáhlejším textem etruského písma. Písmo pod etruským vlivem se v 7. století n. l. dále dostává do oblasti toku řeky Tiberu, kterou osidlují Latiňané.³⁰

Historie latinského národa souvisí s expanzí do okolních oblastí a měst v 5. století př. n. l. Touha po ovládnutí Apeninského poloostrova byla ukončena v polovině 3. století př. n. l. po dlouhých bojích s ostatními kmeny v Itálii. Vítězství Latinů sjednotilo celé území pod jeden stát a nastolilo jeden hlavní jazyk - latinu. *„Latina je indoevropský jazyk, kterým mluvili latinové. Zpočátku obývali nepřiliš rozsáhlé území ve střední Itálii - Latium, které se rozkládalo při dolním toku Tiberu. Na severovýchodě sousedili Latinové s Etrusky a Falisky, na severozápadě se Sabiny. Hlavními centry byl Řím, Lavinium, Tibur, Praeneste, Tusculum, Ardea, Aricia a Lanuvium.*“³¹

Od druhé poloviny 6. století př. n. l. se latinské písmo vyvíjelo samostatně. Od 6. století do 4. století př. n. l. tvořilo abecedu 20 písmen.

A, B, C, D, E, F, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X

---

²⁹ URBANOVÁ, D. *Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma*. Brno: Host, 2008. s. 53

³⁰ [Srov.] URBANOVÁ, D. *Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma*. Brno: Host, 2008. s. 52-61

³¹ URBANOVÁ, D. *Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma*. Brno: Host, 2008. s. 78

Počátkem 3. století př. n. l. vytvořil Spurius Carvilius písmeno G z písmenka C, přidáním diakritického znaménka. Tím dostala abeceda podobu 21 písmen, které vydržely do konce 2. století př. n. l. V 1. století př. n. l. byly převzaty z řeckých znaků litery Y a Z. Na konci tohoto století tvoří abecedu 23 písmen. Zbývající písmenka J, U, W se zavedly ve 12. století n. l.³²

Takto latinská abeceda tvořila základ 25 liter, ze kterých se vyvinula většina evropských písem.

ROZDĚLENÍ LATINSKÉHO PÍSMĚ

Písmo se rozdělovalo do dvou základních skupin. Písmena velká (majuskulní) a písmena malá (minuskulní). Majuskule měla výšku jednotlivé litery skoro stejně velkou bez ohledu na tvar. Řadí se k nim kapitální, unciální a polounciální písmo. Minuskule svoji výšku liter má jinak odlišnou, podle tvaru písmene a polohy při psaní na řádek. Patří jsem mladší římská kurzíva, karolínská minuskule a další typy písem vzniklé po antickém období.³³

Kapitála

Od přelomu 7. a 6. století př. n. l. do 2. století př. n. l. se objevuje první tvar liter, archaická kapitála. Tvar písmene byl v tomto období hodně ovlivněn materiálem, na který byl použit. Nejvýznamnější památkou je nápis Manios na zlaté sponě z Praeneste, nápis Fetusia na stříbrné nádobě z Praeneste, nápis na bronzové tabulce z Lavinia, nápis na keramické misce z Garigliana a fragmenty kamenného oltáře z Corcolle, etc.³⁴

Zhruba od 2. století př. n. l. do 4. století př. n. l. vznikají nové druhy písem podporovaných materiálem, na kterém byly umístěny. Jedním z takto vzniklých písem bylo scriptura monumentalis. Kapitála monumentální, nebo-li kvadratická, měla výšku všech liter stejnou a písmena se při použití umísťovala do čtverce. Používaly se především na slavnostní nápisy, sloupy, oblouky a věnování. Byly tesané z mramoru či kamene. Příkladem kvadratické kapitály může být např. nápis na základně Trajánova sloupu.

---

³² [Srov.] Tamtéž, s. 82-84

³³ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 18.3.2012] s. 2

³⁴ [Srov.] URBANOVÁ, D. *Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma*. Brno: Host, 2008. s. 84-95

Scriptura actuaria byla abeceda volnějšiho stylu. Litery byly vyšší, užší a byly skládány do pomyslného obdélníku. Užití písma se uplatnilo hlavně na různé kovy, kde se nekladl přísný důraz na zpracování liter.³⁵

S vývojem písma se rozvíjel i psací materiál. Papyrus a pergamen jako jemnější a poddajnější materiál, vyžadoval nový přístup psaní liter a psacího náčiní. Převzal se vzhled dřívějších typů písem a v pozměněné podobě se aplikoval dále. Knižní písmo capitalis quadrata či elegans vyšlo ze scriptury monumentalis. Písmo dodržovalo rozmístění tenkého a silného tahu, výšku i šířku litery bylo možno umístit do čtverce, avšak některé tvary překračovalo horní nebo dolní linku řádku, jako chvostík u Q. Památkou psanou ve stylu capitalis quadrata jsou čtyři zlomky rukopisů od Vergilia.³⁶

Vzorem capitalis rustica byla scriptura actuaria. Charakteristickou stopou psaní byl uvolněný rukopis, značná výška písma, tenké tahy a celková tenkost písma. Rukopisů napsaných písmem capitalis rustica bylo mnoho. Příkladem lze zmínit Ciceronovy, Liviovy nebo Salustiovy zlomky, zlomky komedie Terentina Bembina a fragmenty od Lucany.³⁷

Posledním typem písma byla římská kurzíva. Od přelomu 2. a 1. století př. n. l. do 3. století n. l. měla kurzíva majuskulní prvky liter. Od 3. století n. l. převzala nádech minuskuly. Což byl první krůček ke vzniku malé abecedy. Litery měly zjednodušený tvar, mírný sklon doprava a zakulacení tvaru. Při rychlém psaní se některé tahy přetahovaly přes horní nebo dolní účař.

„V knižní formě si kapitála zachovala svůj spontánní život až do 6. století n. l. V následujícím 7. století pomalost písma vyloučila kapitálu z běžných literárních potřeb a rukopisy 8. století, vyhotovené tímto písmem nesou na sobě znaky napodobování. V této podobě se udržela až do 9. století n. l.

Je třeba vyzdvihnout skutečnost, že životní sílu kapitály nezlomil ani středověk, a že naše velké litery nejsou konečně ničím jiným než kapitálou, jejíž formy přežily celé dvě tisíciletí.“³⁸

---

³⁵ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.euweb.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 18.3.2012] s. 5

³⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 6 [cit. 18.3.2012]

³⁷ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.euweb.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 18.3.2012] s. 6-7

³⁸ Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.euweb.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 19.3.2012] s. 7

Unciála

Unciála je majuskulní písmo vyvinuté z capitalis quadraty se zaoblenými tvary a větší šířkou litery. Objevuje se od 2. století n. l., především jako písmo knižní. Od 3. století n. l. vytlačuje kapitálu do ústranní a ujímá se hlavního použití písma při psaní textů. Stává se skoro oficiálním písmem. Používá se až do 8. století. Její vznik na paleografickém poli způsobuje psaní literárních, náboženských i právnických památek. „*Důležitým dokladem tohoto písma je zlomek evangelia sv. Marka ze 6. století, přeneseném Karlem IV. jako relikvie, neboť se předpokládalo, že jde o evangelistův autograf.*“³⁹

Polunciála

Polunciála je přechodné písmo, složeno z majuskulních a minuskulních tvarů. Někdy nazývána primitivní minuskule. Písmo vzniklo na přelomu 4. a 5. století n. l. a je odvozeno od kurzívního písma. Litery polunciály jako první prolamují dvoulinkový systém psaní. Svůj vrchol dovršuje v 8. století n. l.⁴⁰

Zánik říše Římské zapříčinil vznik nástupnických států, s rozdrobenými národy obývající evropskou část kontinentu. Od Římanů převzaly písemný systém a písmo jako takové. V rámci své kulturní identity si jej přetvořily k vlastnímu obrazu. Tím vznikly národní písma. Obyvatelé žijící ve Francii, Itálii a Španělsku měli písemný základ v římské latinské kurzívě, zatímco lidé žijící na Britských ostrovech přímo vycházeli z polunciály.

Evropská oblast se rozkládala na písmo langobardské (7. - 12. století) v Itálii, merovejské (6. - 9. století) ve Francii a vizigótské (7. - 11. století) ve Španělsku. Na Britských ostrovech se písmo dělilo na větev irskou a anglosaskou (7.- 9. století). Díky těmto národním písmům vznikaly literární a hlavně náboženské kodexy s uměleckou pompézností: Evangeliař z Lindisfarne, Evangeliař z Kellsu a Evangeliař z Durrow.⁴¹

Za zmínku stojí ještě písmo beneventsko - montecassenské, které se od 9. století rozšířilo z kláštera Monte Cassino ve střední Itálii. Dále pak písmo kuriální, tzv. kuriála, se kterou se psaly v Římě listinné texty a to v období od 10. do 13. století. Obě tyto písma vychází z mladší římské kurzívy.⁴²

---

³⁹ HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 52

⁴⁰ [Srov.] Tamtéž, s. 52

⁴¹ [Srov.] HLAVÁČEK, I. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002. s. 52-53

⁴² [Srov.] PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 82

Časem se objevují různé tvary polounciály a to dává příčinu velkému zmatku. Kolísá tvar liter, písaři si písmo libovolně upravují, dochází ke ztrátě čitelnosti při výměně rukopisů mezi národy. Bylo nutné sjednotit styly národních písem, aby nedocházelo ke ztrátě čitelnosti.

Karolina

Karolina nebo-li karolinská minuskule bylo písmo vytvořené za doby Karla Velikého (747 – 814). Snahou vzdělávací, náboženské a kulturní reformy bylo oživit nehmotné bohatství Franků, s jehož obnovou začal Karel Veliký v roce 781 n. l. Do podvědomí vešla pod názvem jako karolinská renesance. Knižní malířství se soustředilo na biblické spisy, které měly ilustrativní charakter a znovu se v nich začal zobrazovat člověk.⁴³ Důvodem rozšíření karoliny přispělo i to, že začala stírat rozdíl mezi písmem knižním a užitkovým. Vznikla stabilní forma minuskule začala odsouvat zbylá písmena do ústraní.

Samo karolinské písmo bylo zlomovým prvkem v písemnictví. Plně využívalo formu malé abecedy. Všechny písmena byla stejně velká, mezi slova se vkládala mezera a vzhled litery byl pevně stanoven. Další novinkou bylo umístění písmena do čtyřlínkového psacího systému a rozdělení slova na konci textu diakritickým znaménkem. Nejkrásnější památky psané karolinou se zachovaly v ukázce Alkuinovy bible z Curychu, Evangeliáře ze Saint Gallen, Ebbonově evangeliáři, Evangeliáři Ada z Trevíru a konečně také v Godesscalcově evangeliáři z 80. let 8. století. Evangeliář napsal písař Godesscalc pro Karla Velikého a jeho manželku. Vyzdobený je zlatým a stříbrným inkoustem psaným na purpurovém pergamenu. V 9. a 10. století se ustálil vývoj písma a od 11. století se pomalu dostávala do popředí snaha o zalomení kulatého oblouku liter, která byla nepatrnou předzvěstí budoucího nástupce karoliny.⁴⁴

---

⁴³ [Srov.] HARENBERG, B. *Kronika lidstva*. Bratislava: Fortuna Print, 1992. s. 251

⁴⁴ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 18.3.2012] s. 20-21

Písmo v Čechách

Písemnictví v Čechách je doloženo z počátku 11. století. Prvně se objevilo na mincích a náhrobních deskách. Nejstarší památka paleografického charakteru byl Wolfenbüttelský kodex. Tento kancionál psaný karolinou, si objednala kněžna Emma, vdova po Boleslavu II. V průběhu 11. století se zakládaly kláštery a biskupství, které pomáhaly vytvářet písemné památky. Vznikla Svatovítská Apokalypsa, Zábřdovický Evangeliář a Kodex Vyšehradský. Vedle knižní formy se objevily i diplomatické listiny. Zakládající listina litoměřické kapituly nebo listina Přemysla Otakara I. pro klášter v Doksanech. Od poloviny 12. století byly Čechy kulturně ovlivňovány zahraničními kláštery z Řezna, Mohuče, Magdeburku, Aventinu či Monte Cassina. Z tohoto období pochází Hildebertův kodex, profesní lístek sv. Vojtěcha, listina Soběslava I. pro Vyšehradskou kapitolu i listina Miroslava pro klášter v Sedlci. Ve 13. století došlo k přílivu různých forem a stylů písma z jiných kulturních oblastí.⁴⁵ Na seřazení měly vliv dva směry. „ *Písmo, které lze charakterizovat jako diplomatickou minuskulu, a písmo, které bylo v zásadě nanejvýš mírně modifikováno písmem knižním. Nositeli prvního byli někteří členové panovnických a biskupských kanceláří. Užívání knižního písma bylo spojeno s kláštery.*“⁴⁶

---

⁴⁵ [Srov.] PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice:Veduta, 2008. s. 95-104

⁴⁶ PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice:Veduta, 2008. s. 105

2.3.2 Gotické písmo

V průběhu 12. století se mění karolína v užší a vyšší písmo, její obloučky měly tendence k hranatosti, vzniklo propojení s ostatními písmeny pomocí ligatur a začátek psaného písmene tíhlo k dekorativnosti. Ke změně vzhledu písma přispělo nové vnímání uměleckého slohu - gotiky. Gotika vznikla ve Francii a zasáhla do všech uměleckých směrů, stejně jako do knižní tvorby.

V počátcích utváření nemělo gotické písmo jednotný vznik místa. Mnozí badatelé paleografie se nemohou shodnout, kdy pronikají gotické prvky do karolíny. Někdo dává objevení gotického písma do listiny ze Saint-Etienne v Caen, jiní je vkládají až do 14. století.⁴⁷ Jisté je, že gotické písmo nebylo jen jedním typem písma, ale že „řada gotických písem se internacionalizovala a striktně dodržovala přibližně týž vzhled v různých oblastech Evropy. Základními morfologickými znaky gotického písma je tendence k vertikalitě, sevřenost, kontrast mezi silnými a vlasovými tahy a lámání oblouků.“⁴⁸

ROZDĚLENÍ GOTICKÉHO PÍSMO

Po několika staletém vývoji se písmo ustálilo na třech základních formách psaného textu – majuskule, minuskule a kurzíva. Majuskulní písmo gotické, které sloužilo především k nápisovému písmu, gotická knižní minuskule a gotická kurzíva, jež byla uplatňována pro běžné psaní.

Gotická majuskule

Vznikla na počátku 12. století z unciály. Gotické majuskulní písmo se ve formě abecedy téměř nevyskytovala. Majuskula se v gotickém knižním malířství uplatnila jako první písmeno na začátku textu. Její vzhled měl dlouhodobý dekorativní charakter, doprovázený velkou zdobností, barevností nebo náboženskými výjevy. Často se stávalo, že iniciála byla pomocí tohoto uměleckého ztvárnění nečitelná. Proto se nahrazovala z liter minuskuly.⁴⁹

⁴⁷ [Srov.] PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 108

⁴⁸ PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 109

⁴⁹ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 295-296

Typickým příkladem použití dekorativní majuskuly je Evangeliář z Kellsu. Jeho iniciála zdobí celou stránku rukopisu.

Gotická minuskule

Stejně jako karolinská minuskule, tak i gotická minuskule má svůj vzhled přizpůsobený rukopisu písaře. Jednoznačně nelze najít úplně stejně psanou abecedu. Gotická minuskula německá, česká, anglická má hranatější a ostřejší duktus a větší těsnost textu, zatímco ve Francii a Itálii jsou tahy kulatější.⁵⁰

V gotické malé abecedě se projevuje trend psaní pomocí seříznutých per. Ty dávají písmenu vzhled lámaných obloukovitých tahů, výška litery je vyšší než šířka a přibývá celková hranatost písmene. Nazýváme ji littera textualis, jinak textura.⁵¹ Textura vzniká ve Francii na konci 13. století a je označována lettere de forme. V průběhu 14. stol až do poloviny 15. století zažívá největší rozmach svého působení. Samozřejmě musíme přihlídnout k individuálnímu přístupu v jednotlivých zemích.

Rozděluje se do čtyř základních skupin:⁵²textura zaoblená, textura lomená, textura bez nožek a textura čtvercová.

Textura zaoblená (textus rotundus)

U této textury bývá příznačné oblé ukončení dřívků, které pomáhaly urychlit psaní. Více se uplatňovala v listinách než kodexech. Příkladem je Misál pražský nebo Misál sestry Anežky.

Textura lomená (Semiquadratus)

Písmo má více ostré zalomení nožek u dřívků, je kolmé k účaři, tučné a hranaté. Doprovázené často ligaturami. Příkladem je chebský Oficius Jana ze Žatce.

---

⁵⁰ [Srov.] Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW: <http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf> [cit. 14.3.2012] s. 24

⁵¹ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky* I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 325-326

⁵² [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky* I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 330-339

Textura bez nožek (Textus prescisus vel sine pedibus)

Dříky nožek nejsou zahnuté ani lomené, ale horizontálně seříznuté. Toto písmo bylo velmi nákladné na kvalitní provedení a čas. Ukázkou je Misál Jana ze Středy.

Textura čtvercová (textus quadratus)

Je vrcholná forma textury. Typická je dvojitá lomenost a dekorativnost písma. Příkladem jsou Hodinky vévody Jana z Berry.

Od 14. století prožívá textura vrchol psaní a v nepřilíš pozměněné formě dospívá až do poloviny 15. století, kdy má vliv na písmo vynález knihtisku.

Paralelně s vývojem textury vzniká odlišná forma knižního písma, rotunda. Vyvíjela se hlavně v Itálii, ale uchytila se i ve Španělsku a jižní Francii. Stejně jako textura i rotunda se rozvinula na počátku 13. století z rané gotické minuskuly. Vzhled písmen má umírněnější lomení oblouků, více místa mezi literami a hojně oplývá ligaturami, které splývají někdy v celé slovo. Používala se na právnické i liturgické rukopisy. Nejznámější rotundou psaný je Misál papeže Klementa VII. ze 14. století. Po vynálezu knihtisku se i rotunda dostává na tiskařské pole pod názvem lettera veneta.⁵³

Gotická kurzíva

Rozmach měst, vznik nových univerzit a rozšíření vzdělanosti k laickým vrstvám v podobě čtení a psaní, mělo za následek potřeby rychlejšího psaní. Vznikla litera kursiva currens.

Gotická kurzíva postrádala lomenost oblouků, spojování písmen, a vzhled písma byl podmíněn rukopisem písaře, rozmachem papíru a národním ztvárněním v jednotlivých zemích. Proniká do běžných skriptů, listin, záznamů i do kodexů.⁵⁴

Potřeba rychlejšího opisu děl umožnilo kurzívě uspořít čas, ale pro psaní kodexů byla málo reprezentativní. Od 14. století vzniká bastarda jako reakce na tyto dvě podmínky. Bastarda znamenala úspěch a bleskově se rozmnožila do dalších zemí národního písemnictví. Zažila rozmanitý vývoj. Každá písařská oblast, či území si modifikují vlastní formy a vzniká nespočet poddruhů tohoto písma.

---

⁵³ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 365-369

⁵⁴ [Srov.] Tamtéž, s. 390-392

Ve Francii od 14. století vzniká přeměna na francouzskou bastardu (lette bâtarde). Charakteristická je její zdobnost a uhlazenost. Využívá se k psaní královských listin a knižního písma. Další vývoj udává v polovině 16. století lettere françoise. Běžné gotické kurzivní písmo vyvinuté z bastardy. Na konci 16. století je uplatňována nová forma kancelářského typu lettere financière, ze kterého se v polovině 17. století vyvinula ronde. Toto francouzské písmo přetrvalo až do konce 18. století, ale gotické prvky už značně postrádá.⁵⁵

V Itálii se ve 13. století stabilizuje vzhled tamního kurzivního písma a od poloviny 14. století se objevuje florentská bastarda. Toto písmo v období gotiky dospělo ke své nejuhlazenější formě, neboť gotika zde nebyla naplno přijímána jako v ostatních zemích. V polovině 15. století se používá v Římě lettera bollatica, speciální kurzíva gotického typu. Italský vliv přešel i do Španělska, kde se projevila španělská bastarda, která se v 16. století rozvolnila na několik typů. Nejznámějším typem byla redondilla.⁵⁶

V Anglii byla raná gotická kurzíva označována jako chancery hand. Používalo se jí hlavně ve 14. a 15. století a v omezené míře přetrvala do 18. století. Nejvíce používaným písmem v Anglii byl secretary hand. Šlo o nejbežnější typ písma a udrželo se až do konce baroka.⁵⁷

V českých zemích se v polovině 13. století užívá gotická diplomatická kurzíva. Svého vrcholu dosahuje ve 14. století. Nacházíme ji na písemných listinách Jana Lucemburského i Karla IV. Prezentuje se hranatostí, ostrostí textury a typickou zdobností, tzv. sloními choboty. Jsou to protažené koncové tahy liter, převážně u některých písmenek. Od 14. století do poloviny 16. století se uchycuje česká bastarda jako písmo rukopisných děl. Do ústraní ustupuje lomení a hranatost. Styl psaní bastardy byl podpořen zaoblením tahu. Příkladem může být Dalimilova kronika, Bible litoměřická a dokonce i Husovy rukopisy. K prvnímu tištěnému písmu byla užita česká bastarda – tisková.⁵⁸ „*Vybral jsi ji neznámý tiskař, který těsně po roce 1468 vytiskl Kroniku trojánskou, první tištěnou knihu v češtině a první tištěnou knihu vůbec.*“⁵⁹

---

⁵⁵ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky I.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 395-413

⁵⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 413-423

⁵⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 435-439

⁵⁸ [Srov.] Tamtéž, s. 451-461

⁵⁹ MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky I.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 465

Ani Německo nebylo výjimkou, také tam se objevila gotická kurzíva, která přešla v německou bastardu. Bastarda byla spleť mnoha lokálních míst používaných ke psaní (kolínská bastarda, francká, švábská, bavorská). V polovině 16. století se z německé bastardy vyvíjí schwabacher. Šwabach byl natolik oblíbený, že jeho použití při psaní zůstalo i navzdory nově vzniklému slohu. Kvůli svému obležšímu tvaru, lepší čitelnosti a snažšímu psaní, mělo dalekosáhlé využití. Pozdní bastardou byla fraktura. Oproti šwabachu je písmo hranatější a užší, což mělo za následek větší úspory místa při tisku a tím rostla i jeho obliba.⁶⁰

2.3.3 Humanistické písmo

Humanismus pochází z latinského „humanus“ - lidský. Vyznačoval se životním postojem, názory a ideály na lidskou subjektivitu jako takovou.

Humanisté odmítali středověké učení scholastiky a navraceli se zpátky k člověku jako samostatně myslícímu individu. Odprošťovali se od církevních vlivů a snažili se chápat svět svým vlastním nazíráním a zkušenostmi. Zpočátku to byli literární učenci studující původní antické texty velkých myslitelů. Chtěli obnovit všechny složky antické kultury. Od Boccaccia, Petrarkey nebo Alighieriho přešel humanistický směr do dalších oborů. Rozvíjela se vědecké teorie o poznání světa, astronomie, literatura a umění.

Renesance je z italského slova „rinascimento“ a znamená znovuzrození. Navazuje na dědictví římské antiky ve svém největším rozkvětu. Vzkříšení antických tradic přineslo renesanci postavení na přední umělecké příčce. Projevovala se ve všech oborech a směrech (architektuře, sochařství, malířství i užitém umění). Nová vlna renesance si podmanila nejen Florencii a celou Itálii, ale rozšířila se do jiných evropských států, které kráčely v jejich šlépějích až do konce 16. století.

---

⁶⁰[Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 480-491

ROZDĚLENÍ HUMANISTICKÉHO PÍSMO

Humanistické písmo podléhalo novému zrodu renesance. Mělo být výrazem jednoduchosti a čistoty v návaznosti na antickou kulturu. Jeho použití a vzhled se formoval v rámci národních vlivů jednotlivých států.

Humanistická majuskula

I když se písmo utvářelo pod vlivem nového slohu, neměla raná renesanční majuskula jednotný ráz. Písmo se ještě nacházelo v gotickém vlivu, poměrně úzké a nejednotné v ukončovacích tazích. Tuto formu můžeme spatřit na některých památkách z 1. poloviny 15. století na kazatelně Santa Maria Novella ve Florencii nebo na náhrobní desce biskupa Pecciho v Sienské katedrále. Písaři se snažili obnovit písmo klasické římské quadraty a opět najít řád konstrukcí, proporcí a vyváženosti. Ze začátku na římskou tradici navázali pomocí stínování, čímž dosáhli kýžených výsledků. Jedinečné ovšem byly skryté serify v klínovitě rozšířených slabých tazích. S velkou oblibou toto písmo používal Luca della Robbia.⁶¹

Vrcholný návrat k římským klasikům byl ke konci 15. století, kdy renesanční nápisy zcela pohltila klasická skriptura quadrata z doby římského císařství. Klasický nápis najdeme na náhrobku kardinála de Mella v římském chrámu Santa Maria di Monserato. Oproti římskému písemnictví se objevuje nový prvek v podobě seříznutého písmene A, prodloužení příčné základny E a serify u M, které směřují ven.⁶²

S rozmachem umění a hledání ztraceného ideálu v proporcích, zkratkách v optice, symetrii v sochařství, se přihlásila znovu o slovo matematika.

Geometrie a konstrukce ideálních písmen dosahuje zenitu v polovině 16. století. Felice Feliciano byl první, kdo se zabýval krásou symetrie písmene. Nabyté postřehy sepisoval v podobě sbírek věnovaných těmto poznatkům. Nejznámější soubor je od Luca Pacioliho z roku 1509. Dalším nadšencem byl Francesco Torniello, Ferdinando Ruano, či Vespasiano Amphiareo.⁶³

---

⁶¹ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 14-20

⁶² [Srov.] Tamtéž, s. 24

⁶³ [Srov.] Tamtéž, s. 27-42

V zemích mimo Itálii jsou v 16. století vydávány písařské sborníky Albrechtem Dürerem, Wolfgangem Diggerem a Geoffroyem Torym.

Humanistická minuskula

Humanistická minuskula na přelomu 14. až 15. století navazuje na předchozí typy písma z období gotiky a karolinské renesance. Humanističtí písaři používali karolinu se znaky gotiky, tzv. *litera fere humanistica*. Sloužila jako přechodná forma k čistým renesančním písmům. Karolina se tedy zdála tím nejlepším výchozím bodem, odkud vykročit novým směrem.

V 15. století už vzniká humanistická minuskula (*humanistica*). Kolébkou jí byla Florencie. Město, kde se zakládají písařské školy, neboť psát se stalo obecným požadavkem humanisticky vzdělaných lidí. Nejvýraznější byla škola založená Niccolem Niccolim v roce 1425. Dosahovala stejného věhlasu jako školy v Monte Cassinu nebo Tours. Rozdíl mezi karolinskou minuskulí a humanistickou byl pouze v malých detailech. Písmeno A mělo vždy kolmý dřík, nad písmenem I se psala tečka a písmo bylo širší. Dokonce se v některých rukopisech vyskytují arabské číslice.⁶⁴

Od 16. století se stává humanistická minuskula písmem královských kanceláří papežské, uherské, německé i české.⁶⁵

Humanistická kurzíva

Po nahrazení gotického písma přetransformovanou novokarolinou se musel nalézt vyhovující styl kurzívy.

Začátkem 15. století se pomalu z minuskuly vyvinula humanistická kurzíva. Písmenka se postupně sjednocovala v podobě slabých spojnic a kurzivního naklonění písma, protažené dříky F a S pod základní linií a podléhaly smyčkovitým útvarům. V polovině 15. století byla kurzíva skoro dovršena. Pod vlivem Florencie převzala kurzívu i papežská kancelář, která si písmo přizpůsobila k vlastním potřebám psaní církevních listin, bul a breve. Písmo *lettera di brève* mělo typické naklonění písmové osy a výraznou kresbu zúženého tahu. Bylo zcela úhledné a perfektně čitelné. *Lettera di brève* se brzy rozvíjela do

---

⁶⁴ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 56-65

⁶⁵ *V české královské kanceláři se humanistickou minuskulou psaly latinské listiny ještě před koncem 15. stol, zatímco listiny v češtině byly i nadále psány kurzívou gotického typu.* MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 65

různých variant, které byly používány vzdělanci a umělci. Tato vzniklá písma se souhrně jmenovala *lettera cancellaresca*.⁶⁶

Z této skupiny byly nejvýraznější tři formy písma. První byla *cancellaresca romana*. Písmo se přímo převzalo z *lettery di brévi*. Odlišovalo se od sebe pouze písářovým provedením a úhledností psaní. Druhým typem písma byla *cancellaresca formata*.⁶⁷ „Vyznačuje se důslednou knižní zásadou řazení jednotlivých písmen samostatně bez kurzivních spojnic, které se jinak zachovaly v některých ligaturách.“⁶⁸ Posledním typem zůstává *cancellaresca bastarda* s hrotitými tvary a kurzivním sklonem.

Tak jako každý nový umělecký sloh, i tento s postupem času zasahuje do ostatních zemí, kde ovlivňuje a přetváří používaná písma. V Itálii se *lettera cancellaresca* přizpůsobila potřebám obchodu a vznikla *lettera napolitana*. Ve Španělsku se užívala *letra tratizada* a *letra bastarda* s uměleckými kaligrafickými prvky. Ve Francii byla silná tradice k *lettre francoyse* (goticky psaná kurzíva, která se považovala za opravdu jediné vlastní písmo). Začátkem 16. století láme vazby nově příchozí renesanční kurzíva *lettre Italique ronde commune*. Písemnictví v Čechách bylo ovlivněno Německem, proto se renesanční kurzívou psalo až v pozdním období renesance. Příčina tkvěla také v nevhodných společensko-historických podmínkách, které rozvoj nového písma zbrzdily.⁶⁹

Humanistické písmo tiskové

Vynález knihtisku se bezesporu stal tou největší událostí ve vývoji písma. Avšak s ním se změnil i přístup psaní, aplikovaný od počátku věků. Rukopisná tvorba neztratila nic ze svého kouzla, ale tiskové písmo ji vrhlo na vedlejší kolej. Možnost vytvořit více stejných knih pomocí tisku, bylo více než praktické. Písmo se reprezentuje jako jeden celek, tvořený malou i velkou abecedou, nesoucí název umělce nebo tiskařské dílny. Udává se nový tón v pojmenování písem. Písmo kurzivní se označuje pod jménem *italika* a písmo tiskové i psané se označuje jako *antikva*.

V renesanci se tištěné písmo shrnuje do názvu *gotikoantikva*, kde se ještě mísí prvky z různého období. V čisté formě se představuje jako *antikva*.

---

⁶⁶ [Srov.] Tamtéž, s. 66-69

⁶⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 72-77

⁶⁸ MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 76

⁶⁹ [Srov.] Muzika, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 78-82

Prvním tvůrcem antikvy byl polovině 15. století němec Adolf Rusch, který vytvořil tiskové písmo s renesančními znaky. Roku 1470 přivádí antikvu k dokonalosti Nicolas Jenson. Jeho písmu se říkalo benátská antikva, podle místa vzniku. Dosahovalo dokonalé harmoničnosti, uměřenosti a dynamičnosti. Na dlouhá léta se stalo výchozím bodem tiskového písma.⁷⁰ Dalším výrazným typem byla antikva aldinského typu. Vznikla v tiskařské dílně Alda Manutiuse v roce 1495. Od Jensona se liší kontrastem mezi silnými a slabými tahy a jemností serifů.⁷¹

V Čechách se antikvě vůbec nedařilo. Historické pohnutky v 15. století značně odmítaly humanistické myšlenky a s ním i nový typ písma. Odmítnutí se projevilo ustrnutím v gotických stopách až do 16. stol. Avšak průlom nastal roku 1533 tiskařem Kašparem Aorgusem Prostějovským, který vydal Gramatiku českou Beneše Optáta v písemném renesančním duchu.⁷²

Kurzivní forma tiskařského písma prochází změnou v názvu i ve vzhledu. Dostává renesanční název italika a je tvořena několika formami. První je italika aldinská, vytvořená Aldem Manutiusem, používaná do 1. poloviny 16. století. Druhou význačnou formou písma je italika vincentinovského typu, kterou měl na svědomí italský tiskař Ludovico Vicentino ve 2. polovině 16. století. První vytištěnou knihou v kurzivním písmu byl roku 1501 Vergilius.⁷³

---

⁷⁰ [Srov.] Tamtéž, s. 92-97

⁷¹ [Srov.] Tamtéž, s. 115-116

⁷² [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 113

⁷³ [Srov.] Tamtéž, s. 123-135

2.3.4 Barokní a klasicistní písmo

Pojem Baroko označuje umělecké období vzniklé v Itálii na přelomu 16. a 17. století s trváním až do 18. století. Po uvolnění církevních otěží v renesanci se snaží baroko navrátit náboženský řád do drolicí se společnosti. Po různých neshodách se ujímá činu papež Pavel III. a v letech 1545 - 1563 ustanovil Tridentský koncil. Toto shromáždění mělo zpátky obnovit církevní a duchovní hodnoty, nastavit cíle a znovu připomenout prověřené náboženské myšlenky. Pro největší podporu těchto cílů se ustanovil nově vznikající sloh baroko, jako nejvhodnější vizuální prostředek. Baroko bylo totiž odrazem okázalosti, dynamičnosti a srozumitelnosti, a to všem vrstvám obyvatel.

Umělecký sloh a barokní písmo nelze časově propojit. Jednotlivé prvky jsou si natolik vzdáleny, že humanistické písmo zasahuje ještě hluboko do barokního uměleckého období. Proto jsou písma nazývána barokní antikvou a italikou přechodového typu, neboť svým zevnějškem se pohybují mezi písmem renesančním a chladnou strohostí písma klasicistního.

I když je kolébkou baroka Itálie, hlavní pozornost vývoje se pomalu přesouvá do Francie.

Barokní antikva

Barokní majuskule napsává se nijak rázně nevzdaluje od napsaného písma renesančního, liší se pouze vertikální osou stínu. U tiskového písma antikvy je tato změna poznat na konci 17. století. Pod vlivem Ludvíka XIV. se písmo vytváří jako nový odraz doby. Oficiální tisky jsou produkovány z Imprimerie Royale. Philippe Grandjean de Fouchy se ujímá povinnosti vytvořit reprezentativní antikvu. Roku 1702 vzniká Romain du Roi s plochými serify u velké i malé abecedy. Písmo se stalo natolik oblíbeným, že královská tiskárna si vyhrazuje všechny práva na jeho užívání. Roku 1792 zasáhla Francii politická destabilizace a změna se kterou přišla byla ta, že toto písmo zavrhuje jako symbol starého režimu. Pokračovatelem ve vývoji je Pierre Simon Fournier le Jeune z tiskařské rodiny s dlouholetou tradicí. Jeho antikvová písma jsou specifická úzkými, světlými tahy s plochými serify. Novinkou byly serify na vrcholu dříků u malých písmen.⁷⁴

Ve věhlasu začíná francouzské písmařství dohánět Holandsko a Anglie. Na záda jim dýchá písmolijna rodiny Enschedů založení roku 1703 v Haarlemu v Nizozemí.

---

⁷⁴ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 182-190

Velké prestiže se jí dostává pod vedením J. Enschedé en Zonena ve druhé třetině 18. století. Dalším předním rytcem byl Johann Michael Fleischmann, který roku 1732 vytvořil antikvu s velkým a zúženým písmovým obrazem, pod názvem *goût hollandais*. V Anglii položil základy William Caslon. Spolu s ním otevírá novou cestu i John Baskerville. Svoji tiskařskou dráhu zahájil v roce 1750 a o čtyři roky později přichází na světlo Baskervilleova antikva. Charakter písma byl tak univerzální, že jej šlo použít na vše.⁷⁵

Klasicismus se plně rozvinul ve Francii, kde převládala mírnější forma baroka, tzv. klasicizující baroko. Na přelomu 18. až 19. století plně propuká klasicismus jako sloh. Po stránce umělecké se navrácí ke kořenům antiky. Prosazuje střídmost, vyváženost, tvar a jednoduchost. Po stránce společenské je klasicismus obdobím politických, hospodářských a sociálních změn. Vznikala hnutí a proudy ovlivňující každodenní chod společnosti (osvícenství, racionalismus, rozvoj vědy a techniky a zeměpisné objevy).

Klasicistní antikva

Tón francouzského písemnictví udával rodinný klan tiskařů rodu Didotů. Kořeny nacházíme u Francoise Ambrosie Didota, který společně se svými syny Pierre a Firminem pozvedli tiskařské umění na nejvyšší příčky té doby. Jejich písmu náleželo prvenství a dlouho diktovalo celkový klasicistní vzhled. V otcových stopách pokračovali oba synové, kteří roku 1789 vedly rodinný podnik. Firmin Didot navrhuje písma a roku 1783 se pokouší o svou první antikvu. Tvořena je silnými tahy a tenkými vlasovými serify. Tento styl písma se stal charakteristickým písmem v klasicismu. Společná spolupráce trvá do roku 1809. Než každý půjde svou cestou, vydávají tiskařsky povedená díla Vergilius a tisky *Édition du Louvre*.⁷⁶

Vysokou úroveň, kterou Didotové předváděli byla těžko dosažitelná a často zůstala jen u nápodoby. Ale přesto se v Itálii zrodila konkurence v podobě Giovanniho Battisty Bodoniho. Ten navrátí Itálii do oblasti tiskařského zájmu. Jeho tvorba je z části ovlivněná Firminem Didotem, od něhož se inspiruje italikou a propůjčuje jí osobitý ráz ve formě kontrastu písmové kresby. Roku 1806 vydává vzorník všech svých písem ve sbírce *Oratio Dominica*. Na konci 18.století byla celá Evropa pohlcena vlivem klasicistních tiskařů.

---

⁷⁵ [Srov.] Tamtéž, s. 195-196

⁷⁶ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 207-213

Až na Britské ostrovy, které se snaží odpoutat od tradice Didotů. Daří se to skotským písmolijcům Milleru & Richardu v Edinburgu a Alexandrovi Wilsonovi v Glasgow. Společnými silami vzniklo také neobyčejně populární písmo scotch type. Roku 1833 doznalo kosmetických změn v podobě zúžení obrazového písma, menších mezer, které při tisku šetřily náklady.⁷⁷

Barokní a klasicistní italika

Kurzívní forma cancellaresca moderna se v knihtisku ve Francii rychle ujímá, ale její rukopisná předloha italská lettera cancellaresca naráží na silnou tradici *bâtarde italienne*. Po delší době je uvedena i tato rukopisná forma na francouzskou půdu. Odráží se v práci Jehana de Beau-Chesneho, Morelluse, Beaugranda, a zvláště pak Jana van den Veldeho ve sbírce *Spieghel der Schrijfkonste*. V polovině 17. století přivedl letteru cancellarescu do extrémní formy Louis Barbedor. Ten pomocí hluboce seříznutého pera do špičky, vytváří písmo s velice úzkým tahem a dlouhými vrcholy dřívků. Jeho *lettre cancellarescque peine* ale postrádá kaligrafické prvky. *Bâtarde italienne* je později plně nahrazena barokní *bâtarde coulée*. Odlišují se jen v užších smyčkových tazích a ligaturami, které umožňovali písaři psát v jednom tahu.⁷⁸

Všechna písma v rukopisné tvorbě se převádějí do tiskařské formy. Některá takto převedená písma ztratila něco ze svých kaligrafických krás.

---

⁷⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 221-225

⁷⁸ [Srov.] MUZIKA, F. *Písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 236-243

2.3.5 Písmo XIX. a XX. století

Evropa je v 19. století pod tlakem průmyslových změn. Rozvoj velkovýroby, průmyslu a vědy, má za následek technický pokrok. Státy si uvědomily svůj finanční potenciál, otevřely možnosti k průmyslovým změnám ve strojírenství, industrializaci, textilním a těžkém i lehkém průmyslu a začaly uspokojovat poptávku, která se zvětšovala. Otevřenost trhu se stala klíčovou součástí evropské společnosti a vítězstvím nad feudálním zřízením.

Standardní postupy v tiskařství a písmolijectví a jejich následná prezentace už nestačí uspokojovat trh. Mění se celkový přístup. Vytvářejí se nové tiskové postupy, dochází k dělbě práce, vznikají specializovaní odborníci (grafici, nakladatelé, tiskaři, rytci), majitel už nepředstavuje vedoucí a odbornou osobu v jednom. Technické prostředky umožnily chrlit velké množství písmových produktů. Zvětšily se prostory a náklady výtisků, aby se pokryla informační osvěta.

Se změnou trendu propagace, došlo ke vzniku písmen, která měla tuto novou potřebu uspokojit. Začala se rozvíjet celá řada abeced, které ztratily určitou jednoduchost a vyváženost z předešlého období. Písma jsou pod neustálým tlakem reklamy. Jejich vzhled musí na první pohled zaujmout, oslovit, informovat a přesvědčit čtenáře o koupi daného výtisku. Snaha transformovat antikvu do nových podob sebou přinesla kreativní tvořivost, díky níž se tato písma označovala jako úpadková písma 19. století.

Antikva stále ale vycházela z klasicistních prvků písma. Objevil se kontrast silných a slabých tahů, který se přivádí až ke krajnosti, velice se rozšiřuje nebo zužuje písmový obraz. Vznikla široká tučná antikva nebo úzká tučná antikva. ⁷⁹ „*Obě tyto verze jsou ještě dále nejrůznějším způsobem dekorativizovány, a to buď plošně nebo prostorovými prvky. Všechny se klasifikují jako zdobné varianty statické antikvy.*“⁸⁰

Nová skupina písem se začala označovat jako lineární písmo serifové. Neslo název egyptienky. Nemělo nic společného s egyptským písmem. První pokus přišel na začátku 19. století z Anglie od Vincenta Figginse a Roberta Thorna. Písmo bylo charakteristické pro své potlačení slabých tahů a zvýraznění patek. Písmový obraz působil stejně široce. Jejich

⁷⁹ [Srov.] SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 58

⁸⁰ SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 58

zesílená šířka později bránila k všestrannějšímu uplatnění. Toto písmo je též rozvíjeno do dalších podskupin a některé navazují iluzi trojrozměrného rozměru.⁸¹ Blízkou skupinou egyptienkám jsou itálie. Odlišují se obráceným stínováním, zvětšením výšky v ploše serifů. Jejich horizontální písmová kresba působí velice těžce, tlustě, až místy připomíná tvar kvádrů.⁸² Avšak splnily svůj účel, neboť nápaditý vzhled na sebe upoutával pozornost. Toskánky také vychází z lineárního písma serifového. Ale měli zcela jinou dekorativizaci. Uplatnilo se rozštěpení dřívků i serifů (rozdvojené, roztrojené, s bambulkami) a někdy dosáhly vjemu ornamentální kresby.⁸³

Po období plné zdobnosti, kde některá písma ztrácela svoji čitelnost, se objevuje lineární písmo bezserifové, tzv. grotesk. Dřívky jsou stejně široké, nemají patky a je možné měnit proporčnost na úzkou, tučnou, širokou i světlou. Vyznačují se maximální jednoduchostí a čitelností. Toto písmo se stalo nejpoužívanějším písmem na tisk plakátů, novin, časopisů a knih.⁸⁴

Na přelomu 19. a 20. století je písmo ovlivněné vlnou uměleckých směrů (secese, kubismus, funkcionalismus), které odrážejí módní tendence doby. Byly stejně oslavovány i zavrhovány nově přichozími generacemi.

Průnik secesního prvku do všech odvětví se odráží také v písmu. Secesní písmo bylo libovolně dekorativizované a používalo se k reklamní propagaci. Někteří umělci autoři jej využívali k popisnému účelu svých obrazů, jako například Alfons Mucha. S příchodem kubismu (v 1. desetiletí 20. století) posléze funkcionalismu(od 20. let 20.století), je secese tvrdě odmítnuta a nastupuje střídmejší písmo, které má podpořit nové směry v umění. Písmu se vrací strukturovanost, jednoduchost, čitelnost a odklání se od dekorativnosti.

Po objevu fotosazby se produkce písem značně rozvolnila a umožnila použití nepřeborného množství sazeb. „*Jedním z prvních písem, která se odrážejí potřeby fotosazby je Univers, nakreslený v 50. letech švýcarem Adrianem Frutigerem. Písmo je nakresleno ve 24 verzích od užších k širokým, od slabých k silným, řadu variací nabízí i v kurzívách.*“⁸⁵

---

⁸¹ [Srov.] KOPRDOVÁ, A. *Dekoratívna kompozícia a písmo I*. Nitra: Pedagogická fakulta, 1992. s. 12

⁸² [Srov.] Tamtéž, s. 12

⁸³ [Srov.] SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 62

⁸⁴ [Srov.] Tamtéž, s. 62-64

⁸⁵ SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 78

Další typ písma, který ovlivnil tvorbu je Times New Roman. Byl vytvořen pro londýnský deník Times. „Potřeba čitelnosti a úspornosti vyvolala zvětšení střední výšky malé abecedy a její mírné zúžení vzhledem k verzálkám. Výsledkem je klidné, esteticky působivé, dokonale čitelné i úsporné písmo.“⁸⁶ Modifikací antikvy se ve 20. století vytvořilo mnoho druhů písma, z nichž nejznámější je písmo Meridian nakreslené písařem Adrianem Frutigerem, Vendôme (Francois Ganeau), ITC Zapf Book (Hermann Zapf), Gill Sans Serif (Eric Gill), Futura (Paul Renner), Avant Garde Gothic (Herb Lublin), Volta (Konrád Bauer & Walter Baum), Petit-Serif (P. J. Delf Smith), Albertus Serie 324 (Berthold Wolf), Peignot (A. M. Cassander), Diskus (W. M. Wilke), Mistral (Roger Excoffon), Stentor (Hans Schumann), Neuland (Robert Koch).⁸⁷

---

⁸⁶ SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 67

⁸⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 67-91

3. Psací materiál a náčiní

„*Psací látkou se rozumí jednak materiál, na který se píše (například papír), jednak materiál kterým se píše (například inkoust).*“⁸⁸ Materiál byl vždy odrazem kultury a doby svého výskytu. Písemné látky mají různou technologickou formu výroby a zpracování. Jejich použití odpovídá stejnému účelu. Jakýmkoli způsobem pořídit záznam sdělené informace a uchovat ji na pozdější potřebu.

3.1 Psací materiál

V průběhu času se písemné látky dělily na dvě velké skupiny. Do první skupiny patřily látky neživého, tzv. anorganického výskytu jako je kov, olovo, kámen, mramor, zlato, hlína. Druhou skupinou byly látky organické, pocházející z živých složek, například listy stromů, slonovinová kost, kůže ze zvířat, papír z rostlin.⁸⁹

Anorganické látky

Písemné památky na těchto archeologických nálezech se vyznačují svojí tvrdostí a časovou stabilitou. Vyžadují ale určitý fyzický přístup k jeho zpracování.

Bronzový a olověný materiál byl velmi oblíbený Římany. V bronzu a ve zlatě nacházíme písemnosti v podobě vojenských diplomů, soch, šperků, ozdob a předmětů denní potřeby. Z olova se především zobrazovaly nápisy převážně úředního charakteru. Příkladem jsou exekrační tabulky vkládané do hrobu zemřelého vyskytované ve 4. století př. n. l. až 4. stol. n. l. Nástěnné nápisy vyryté v kameni nebo mramoru doprovází spíše architektonickou památku. Ale nacházíme je i na ediktech, reskriptech, dekrettech, které vyžadovaly pevný základ a trvanlivost materiálu.⁹⁰

Další látkou, která měla vyrývanou techniku byla hlína. Ta nepotřebovala fyzickou námahu, ale spíše písářovu zručnost. Hliněné tabulky se používaly hlavně v Mezopotámii, kde psaní klínového písma přímo vyžadovalo tento materiál. Zde se také nachází nejstarší písemná památka zvaná Epos o Gilgamešovi. Pochází z 2. poloviny 4. tisíciletí př. n. l.

⁸⁸ PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Vedita, 2008. s. 55

⁸⁹ [Srov.] HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. s. 43

⁹⁰ [Srov.] Tamtéž, s. 44-50

Vypráví legendu o Gilgamešovi, slunečním obru, který „vše viděl a prozkoumal rovnou měrou, byl nadán moudrostí a znalostí všech věcí. Toho, jenž vše zřel až k hranici země, jenž poznal všechna moře, opěvovat chci. On tajemství zřel, odhalil skryté a přinesl zvěst o tom, co před potopou bylo.“⁹¹

Přechod mezi oběma skupinami tvoří voskové tabulky. Písmo se přímo vyrývalo do vosku kovovým pisátkem, jenž měl jednu stranu rovnou a druhou ve tvaru hrotu. Pokud chtěl písař záznam opravit, smáznul plochou stranou rydla vosk a mohl pokračovat dál. Vosk se naléval do dřevěné tabulky s vystouplými okraji, které tvořily prohlubeň. Památky nacházíme již ve v Egyptě ze 3. stol. př. n. l. Latinsky psaná tabulka pochází z obce Marsiliana v Itálii z přelomu 1. a 2. století n. l.⁹²

Organické látky

Na organické látky se hlavně psalo perem. Jsou z jemnějšího materiálu, lehce skladné a snadno přenosné. Patří jsem papyrus, pergamen a papír.

Papyrus pochází z latinského slova cyperus papyrus, neboli šáchor papyrový. Pěstoval se v Egyptě podél řeky Nil. Dosahoval výšky dvou až čtyř metrů. Kromě písemných záznamů se používal na výrobu rohoží, sandálů, plachet a provazů. Po sklizni se nařezaly ze stvolu tenké proužky, které se přes sebe skládaly. K získání pevnějších vlastností se přidávaly další vrstvy skládané kolmo na sebe. Poté se papyrus sušil na slunci, uhlazoval a za pomoci škrabkové kaše se lepil do rolí. Vzniklé svitky umožňovaly písaři větší psací plochu. Nejznámější papyrusová památka je egyptská Kniha mrtvých nebo Harisův papyrus, dosahující délky 40 metrů.⁹³

S postupem času je papyrus vytlačen pergamenem. Pergamen se zhotovoval z kůže jehňat, ovcí, oslů, z koz a telat. Výroba trvala 6 - 12 týdnů. Byl očištěn od zvířecích chlupů, opětovně máčen ve vápenaté vodě a napínán na dřevěný rám, kde se uhlazoval, sušil a nakonec i barvil. Výsada přípravy pergamenu náležela řemeslníkům a mnichům v kláštorech. Jako materiál byl trvanlivější než papyrus a podstatně dražší. V zásadě se rozděluje pergamen na italský (jihoevropský), kde byla velmi dbána úprava na vnitřní stranu kůže a německý, kde obě strany byly zpracovány stejným způsobem. Nákladná

⁹¹ GEORGES, J. *Písmo paměť lidstva*. Bratislava: Slovart, 1994. s. 211

⁹² [Srov.] HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. s. 52-53

⁹³ [Srov.] GEORGES, J. *Písmo paměť lidstva*. Bratislava: Slovart, 1994. s. 40-41

záležitost někdy vedla k odstranění napsaného textu a opětovného popsání pergamenu. Takto vniklé pergameny nazýváme palimpsesty. Pergamenová památka je například Legenda o svatém Václavu nebo Vulfilův evangeliář.⁹⁴

Papír vynalezli v Číně na počátku 2. století. Výroba stála na principu zpracování lněných a konopných vláken. Na evropskou půdu se dostal v 9. století n. l. prostřednictvím Arabů, kteří si papír osvojili z obchodních cest. „*Středověký papír se vyráběl z papíroviny, jejímž základem byly hadry. Ty se drtily ve stoupě, zpravidla poháněné vodním kolem. Rozmělněné hadry se máčely v lázni, případně s přidávkem vápna, až vznikla kašovitá hmota. Poté se lisovala, sušila, uhlazovala a klížila.*“⁹⁵ Evropské dochované památky pocházejí z poloviny 12. století z Itálie a z poloviny 13. století z Francie. Ve střední Evropě se vyskytují až ve 14. století. Na Britské ostrovy a severské země se dostal ke konci 15. století.⁹⁶

3.2. Písařské náčiní

Písařské náčiní podléhalo ploše, na kterou se psalo. Od prstů, dřevěným pisátek až po rydla z různého živočišného materiálu. Nejvíce se osvědčila rákosová pera, které byla později nahrazena ptačím brkem. Tvar špičky podléhal písennému duktusu abecedy.

Nejdůležitější pomůckou na psaní byl inkoust. Měl různé odstíny. Základní barva inkoustu byla černá, poté červená, jež se používala na zvýraznění některých částí. Složení inkoustu je buď rostlinného základu nebo obsahuje kovy. Černý inkoust byl vyroben ze sazí a vody, hnědý inkoust byl tvořen z výměšků hlavonožců a purpurový měl základ z plžů. Inkousty z obsahem kovů byly užity až od 13. století. Jejich složení se pohybovalo ze síranu železa, mědi nebo jiných kovů, ke kterým se přidávala voda, víno nebo ocet, aby se lépe spojili.⁹⁷ Inkoust se ukládal do kalamářů vyrobených ze zvířecích rohů a sloužil k okamžitému použití.

---

⁹⁴ [Srov.] PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 56-57

⁹⁵ PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 59

⁹⁶ [Srov.] PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice: Veduta, 2008. s. 58-59

⁹⁷ [Srov.] Tamtéž, s. 62-64

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část práce je koncipována do Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích⁹⁸, ve čtyřech historických sekcích. Starověk, středověk, novověk a moderna. Každá samostatná sekce je tvořena jedním nápisem a třemi panely, představující hlavní mezníky ve vývoji písma, doplněné architektonickým uměleckým prvkem prezentující dané období. Prvotní myšlenka byla vytvořit dvanáct nástěnných keramických plátů s mozaikovou úpravou na povrchu. Z tohoto původního záměru bylo ale upuštěno, z důvodu nenosného prvku mozaiky. Psané písmo by totiž na roztržitěné struktuře plochy nevyniklo. Zvolila jsem tedy hladký plát hlíny, který podporuje větší kreativitu dané plochy.

Diplomová práce celkem obsahuje čtyři nápisy a dvanáct panelů, z nichž je osm v provedení návrhu (Mezopotámie, Řecko, Gotika, Renesance, Baroko, Funkcionalismus, Moderna, Graffiti) a zbylé čtyři (Egypt, Řím, Klasicismus, Secese), jsou v praktické realizaci. Ztvárnění keramických motivů jsem komponovala spíše do roviny grafické, s použitím tenké ryté linky, negativního nebo nízkého reliéfu a glazury s jedním odstínem barvy. Při množství panelů jsem nechtěla, aby celek působil roztržitěně, vizuálně těžce a bez jednotícího prvku.

<u>Starověk</u>	<u>Středověk</u>	<u>Novověk</u>	<u>Moderna</u>
Mezopotámie	Řím	Baroko	Funkcionalismus
Egypt	Gotika	Klasicismus	Moderna
Řecko	Renesance	Secese	Graffiti

---

⁹⁸ Příloha – Obrázek č. 18

1. Starověk

První sekce starověk představuje tři největší civilizace, které položily základ k prvním krokům vývoje písma. Výchozím bodem je oblast Blízkého východu, na který budeme navazovat.

Panel Mezopotámie je v návrhu. Zobrazuje stylizovaný výjev inspirovaný reliéfním výjevem v paláci Ninive v Iráku.⁹⁹ Klínové písmo na obrázku¹⁰⁰ nacházející se na krku a hrudi koňského spřežení nepředstavuje žádný konkrétní význam, pouze optickou informaci. Písmo zakomponované do kola povozu¹⁰¹ znázorňuje novoasyrský krátký úryvek z Chammurapiho zákonů. Překlad textu zní: „*jestliže Avil si vzal manželku a smlouvu s ní neuzavřel, tato žena není jeho manželkou.*“¹⁰² Tentýž text najdeme na kamenné stéle Chammurapiho zákoníku, který je napsán ve starobabylónském písmem. Rozdíl mezi starobabylónským klínovým písmem a novoasyrským je ve značné stylizaci a jednoduchosti provedení. Proto jsem zvolila novoasyrštinu jako výstižnější ukázkou klínového písma v Mezopotámii. Technika provedení práce by spočívala v tenkém řezu linek, zvýraznění silnější části a samotného písma glazurou.

Egyptský panel patří mezi čtyři realizované objekty.¹⁰³ Je složen z tří druhů egyptského písma: hieroglyfického, hieratického a démotického. Na levé straně se nachází hieroglyfy. Jejich poskládání netvoří žádnou větu ani text. Zvolila jsem jen jako symbol obrázkového písma. Uprostřed je znázorněna volavka z Horusova chrámu v Edfu.¹⁰⁴ Na pravé straně ve svislém pruhu nacházíme hieratiku. Písmo je inspirováno z neznámého papyrusu.¹⁰⁵ V horizontálním pruhu pod hieratickým písmem je část ukázky z literárního textu devatenácté dynastie, tzv. d'Orbingerův papyrus.¹⁰⁶

---

⁹⁹ [Srov.obr.] RIZZA, A., *Asyřané a Babyloňané: poklady starobylých civilizací*. Praha: Euromedia Group, 2007. s. 188-189

¹⁰⁰ Přílohy - Obrázek č. 1

¹⁰¹ Přílohy – Obrázek č. 2

¹⁰² SOUČEK, V. *Úvod do klínového písma a babylónštiny*. Praha: Academia, 1973. s. 56

¹⁰³ Příloha – Obrázek č. 3

¹⁰⁴ [Srov.obr.] Franck Camhi's fotostream. [online] [cit. 20.4.2012] ©2012 Dostupné z WWW: <http://www.flickr.com/photos/franckcamhi/page291/>

¹⁰⁵ [Srov.obr.] Typografie elektronických dokumentů [online] [cit. 20.4.2012] Dostupné z WWW: <http://hci.webpark.cz/hieroglyfy.html>

¹⁰⁶ [Srov.obr.] DAVIES, W.V. *Egyptské hieroglyfy: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 27

Třetí panel starověké sekce je věnován Řecku¹⁰⁷. Hlavní část návrhu ukazuje klasickou íonskou hlavici z poloviny 4. století př. n. l.¹⁰⁸ Ve volutovém motivu se nachází nápis Řecko, podaný ve znění západní řecké abecedy na přelomu 8. až 7. století př. n. l. Chybí zde písmenko C, které vzniklo až na počátku 3. stol. př. n. l. Realizace by probíhala v duchu nízkého, místy až negativního reliéfu.

2. Středověk

Druhou sekci začínáme římským panelem. I když doba říše římské by měla být zahrnuta do sekce starověku, z kapacitních důvodů jsem římský panel přesunula až jsem. Keramický reliéf je druhou realizovanou formou.¹⁰⁹ Římské písmo monumentální vyjadřuje klasickou formu s ostrými vrcholy z doby Trajánovy 2. století n. l.¹¹⁰ Jeho forma vynikala grafickou přesností, kterou jsem se snažila docílit. Estetický vjem je podporován sešikmenými tahy, dovnitř panelu. Optický klam působí dojmem dvojího písma. Architektonická stránka je ukázkou negativního reliéfu Flaviovského amfiteátru, neboli římského kolosea z 1. století n. l.¹¹¹

Dalším v pořadí je gotický panel¹¹². Stěžejním bodem je gotická majuskula, mladší forma 14. století n. l.¹¹³ Pro písmo jsou příznačné zdvojené dříky, kombinované tenkými úsečkami, které způsobují písmo méně čitelným. Tuto majuskuli jsem zvolila právě kvůli své charakteristice, neboť si myslím, že na velkém formátu vynikne její určitá zdobnost a rozvine plochu panelu do ztracena. Zdvojené dříky posloužily jako opěrné body pro gotické okno.¹¹⁴ Jeho vertikálnost má být odrazem slohu, který se chce nejvíce přiblížit k Bohu. Písmo zde zastupuje pozemní složku, představující písemné vzdělání v kláštřích.

---

¹⁰⁷ Příloha – Obrázek č. 4

¹⁰⁸ [Srov.obr.] KOCH, W. *Evropská architektura: Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 15

¹⁰⁹ Příloha – Obrázek č. 5

¹¹⁰ [Srov.obr.] MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. s. 118-119

¹¹¹ [Srov.obr.] WAM. Worldarchitecturemap. [online] © 2008-2012 [cit. 22.4.2012] Dostupné z WWW: <http://www.worldarchitecturemap.org/buildings/roman-colosseum>

¹¹² Příloha – Obrázek č. 7

¹¹³ [Srov.obr.] MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. s. 314-315

¹¹⁴ [Srov.obr.] KOCH, W. *Evropská architektura: Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 163

Posledním panelem je motiv renesanční.¹¹⁵ Znárodnuje geometrické propojení slova s architekturou. Písmena jsou renesanční konstruovaná majuskule od Luci Pacioliho, vytisknuté roku 1509.¹¹⁶ Geometrická krása benátského písma zůstala vidět pouze u písmena R. Zbylá písmenka by v této formě zahltila celou kompozici návrhu. Písmo vyniká italskou lehkostí a elegancí. Tento styl se odráží i v architektuře Hanse Tirola a Bonifáce Wolhmuta v díle Letohrádku královny Anny, postavený v letech 1538 - 1560.¹¹⁷

3. Novověk

Novověká sekce začíná Barokem.¹¹⁸ Změna se kterou baroko přichází se znovu navrácí do náboženských tradic. Barokní panel na první pohled zaujme písmeno ve tvaru O, objímající poutní kostel Sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou.¹¹⁹ Kostel byl postaven v letech 1719 - 1722 architektem Janem Blažejem Santini-Aichlem.

Písmeno O zde prezentuje prvky jako dynamika, pohyb, plnost. Samotné barokní písmo je dílem Johannise Baskervilla z roku 1754.¹²⁰ Jeho antikva se stala charakteristickým písemným artiklem své doby. Oba prvky mají základ v jedinečnosti, která zajistila svým tvůrcům ohlas po celé Evropě.

Klasicistní motiv¹²¹ prezentuje architekturu, která znovu oprášila antické prvky. Tentokrát ale nezůstala na evropské půdě, ale přenesla se dále, za moře. Klasicismus se ujal v Americe, jako styl svobody a vítězství. Příznačnou památkou se pro něj stal Kapitol ve Washingtonu D.C, stavěný v letech 1793 - 1800.¹²² Do tohoto období spadá klasicistní antikva, avšak francouzského původu. Je dílem tiskaře Pierra Didota z roku 1818.¹²³ Nadsazení silných a slabých tahů utváří dojem konstrukčního a vyváženého celku. Nápis

---

¹¹⁵ Příloha – Obrázek č. 8

¹¹⁶ [Srov.obr.] MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. s. 35-36

¹¹⁷ [Srov.obr.] Krásné česko [online] [cit. 22.4.2012] Dostupné z WWW: <http://www.krasnecesko.cz/fotografie.php?id=35090>

¹¹⁸ Příloha – Obrázek č. 9

¹¹⁹ [Srov.obr.] Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře [online] ©2012 [cit. 24.4.2012] Dostupné z WWW: <http://www.zelena-hora.eu/fotogalerie/areal-kostela-sv-jana-nepomuckeho/>

¹²⁰ [Srov.obr.] MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. s. 198

¹²¹ Příloha – Obrázek č. 10

¹²² [Srov.obr.] The Architect's Virtual Capitol [online] [cit. 24.4.2012] Dostupné z WWW: <http://www.capitol.gov/>

¹²³ [Srov.obr.] MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. s. 212

klasicismus je v perspektivní zkratce tak, aby dotvářel dojem, že hlavní kupole kapitolu je jím podepřena. Propojení obou námětů má splynout v jeden kompatibilní celek.

Sekci uzavírá secese.¹²⁴ Styl secese se stává posledním uměním, pronikající do různých výtvarných oborů. Architektonický prvek zde zastupuje stylizovaný obličej ženy. Od původního zobrazení bylo upuštěno¹²⁵. Domnívám se, že jsem nevystihla pravou podstatu něžného pohlaví. Druhý námět¹²⁶ je inspirován Hlavním nádražím v Českých Budějovicích.¹²⁷

Písmena S mají zobrazovat nosné pilíře, které jsou propojením mezi architekturou a slovem.¹²⁸ Kompatibilitu panelu dotváří převrácené pravé písmenko S. Tím vzniká optická vyváženost.

4. Moderna

Čtvrtou sekci otevírá panel funkcionalismu. Hlavním prvkem je architektura, která odráží největší umělecké změny. Dům znázorňuje Vilu Tugendhat v Brně.¹²⁹ Navrhnul ji Ludwig Miese van der Rohe roku 1928. Stavba bylo ukončena roku 1930 a obývána pouze 8 let. Po historických peripetiích se ji nakonec podařilo opravit a od roku 2001 je zapsána na seznam Unesco. Její ztvárnění je výstižným prvkem nastupujícím po první světové válce. Odráží nového ducha i atmosféru. Písmo pro tuto architekturu jsem zvolila konstruovaný grotesk. Jedná se o abecedu, kterou je vždy nutno nakreslit podle síťové předlohy. Vzhled je velmi jednoduchý, výstižný, možná trochu chladný a uniformní. Ale přesto prezentuje vše, co se v architektuře odráží.

Panel moderny¹³⁰ znázorňuje dílo Oskara Niemeyera. Palác Itamaraty (dnešní Ministerstvo zahraničních věcí v hlavním městě Brasilia) otevřený v roce 1970. Uvnitř komplexu se nachází otáčející se schodiště vedoucí do patra. Je ukázkou architektonické

---

¹²⁴ Příloha – Obrázek č. 13

¹²⁵ Příloha – Obrázek č. 11

¹²⁶ Příloha – Obrázek.č. 12

¹²⁷ Příloha – Obrázek č. 18, 19

¹²⁸ [Srov.obr.] Pražský navigátor [online] [cit. 24.4.2012] ©2007-2012 Dostupné z WWW: <http://www.mycompanion.cz/cs/list/sarah-bernhardt>

¹²⁹ [Srov.obr.] Česká televize [online] [cit. 25.4.2012] © 1996-2012 Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/166433-dcery-z-vily-tugendhat-byly-pri-jejim-otevreni/?mobileRedirect=off>

¹³⁰ Příloha – Obrázek č. 15

kvality. Niemeyerova tvorba udává tón nadčasovosti, lehkosti a jeho architektura souzní s přírodou. V jeho práci se odráží nový postoj, jenž je předzvěstí, kam se výtvarná stránka bude ubírat. Neboť architektura jako taková, je vedoucím oborem v umění. Vyzdvihnout písmo, které by odpovídalo době, nebylo snadné. Proto jsem se rozhodla o vlastní návrh, ve který by odrážel prvky Niemeyerovy architektury.

Na poslední panel jsem si vybrala zastoupení graffiti, jako písma prezentující období od 80. let 20. století po současnost. I když je graffiti veřejností zatracováno, kvůli své prezentaci na okolních budovách a dopravních prostředcích, myslím si, že se umí o své místo mezi písmeny velmi dobře přihlásit. Musí být ale dobře „namalováno“. Graffiti je bytostný projev každého writera (sprejera). V písmu se odráží jeho vlastní já, reaguje na dění kolem sebe, vkládá do tvorby svojí autenticitu, maluje celou svojí osobností.

Legendou na graffitové scéně se stal Banksy. Je to streetartový anglický umělec, jehož totožnost není známa. Svá díla dává na odiv ve velkých městech po celém světě. Jeho technika je specifická v tom, že používá šablonu, kterou poté přestříká barvou. Znázorňuje obyčejné, každodenní věci, se sarkastickými detaily, které šokují v holé pravdě.

Poslední návrh graffiti¹³¹ představuje písmo v základní podstatě své existence. Ukazuje se ve streetartovém světle tak, jak jej můžeme nejčastěji spatřit. Propojení písma s architekturou se dnes spíše přeneslo na formu nelegálních ploch, které nás zahlcují velkým množstvím tagů,¹³² a barevných zobrazení. Na druhou stranu, vytvořené kvalitní pouliční umění, dokáže pozvednout atmosféru místa a dokonce je spojit v jeden obraz.

---

¹³¹ Příloha – Obrázek č. 16

¹³² [Srov.obr.] OVERSTREET, M. *In graffiti we trust*. Praha: Mladá fronta, 2006. s. 30-38

5. Realizace a postup práce

Pro ztvárnění své práce jsem si vybrala keramickou hlínu z Doubravic nad Svitavou. Jedná se o šamotovou hlínu s lupkem do 1mm, světle krémové barvy, s možností přežahu 900 – 1000 °C a ostrého výpalu v rozmezí 1000 – 1200 °C. její variabilita umožňuje náročnější technologické ztvárnění ve větších rozměrech.

Modelování

Prvním krokem jsem si hlínu ručně rozpracovala a poté jsem ji systematicky nanášela na dřevěnou desku pokrytou igelitovou fólií. Při „nahazování“ jsem s pomocí dřevěného pírka hlínu utlačovala, abych zabránila vzniku vzduchových kapslí, které by mohli způsobit prasknutí plátu při výpalu. Poté jsem upravila povrch, výšku a rohy plátu na požadovanou velikost.

Dále jsem hlínu nechala chvíli „odpočinout“ a následně za pomoci dřevotřískové desky jsem plát obrátila. Na zadní straně jsem si vyměřila 5.5 cm po obvodu a 6 cm uprostřed, ve tvaru kříže. Vzniklé obdélníkové schéma jsem vydlabala, čímž jsem dosáhla žebra, které podporuje vlastnosti ležícího objektu a zabraňuje prohloubení keramické plochy. Výjimkou byl klasicistní motiv. Kvůli navrhované velikosti musel být rozříznut na tři díly, aby se při sušení omezilo pnutí střepu. Dalším důvodem byla i jeho velikost, která neumožňovala desku vypálit v elektrické peci.

Následně bylo nutné přemístit zpracované pláty na původní základovou desku, poopravit rohy při obvodu a začít zpracovávat plochu podle jednotlivých vlastních návrhů.

Sušení

Vytvořené keramické desky bylo zapotřebí velmi opatrně sušit. Po jejich zatáhnutí do koženého stavu byly pláty opatrně přendány na dřevěné rošty, kde jsem je přikryla textilní látkou a na ni položila tenkou fólií. Igelitová fólie měla uprostřed vyříznutý kruh, který zaručoval pomalejší sušení na krajích, aby nedocházelo ke vzednutí rohů. Sušení probíhalo při pokojové teplotě 22 - 23°C. S postupem času došlo k přirozenému smrštění hlíny cirká o 0,5 cm po celém obvodu. U plátu egyptského, římského a secesního proběhlo schnutí bez většího poškození. Menší změna nastala u klasicistní desky. I když je sušena obezřetně po dobu necelých 14 dnů, nedokázala jsem zabránit drobným optickým nesrovnalostem v řezaných spojích.

Výpal

Před ostrým výpalem jsem na suché panely nanesla glazurovou část. Jednalo se o glazuru směsi oxidu manganičitého a oxidu železitého v poměru 2:1. Za pomoci šablon jsem si rozmístila jednotlivé prvky návrhů a pomocí tužky lehce přenesla na keramickou plochu. Poté jsem nanášela glazuru štětcem. Finální práce se vypalovala v elektrické peci. Protože pláty sami osobě jsou náchylné k teplotním změnám při výpalu a mají tendence se zkroutit, použila jsem způsob vysypání pece pískem, aby se co nevíce omezilo nežádoucímu efektu. Druhá varianta byla dát mezi keramickou hlínu a vypalovací podložku usušené keramické kuličky, které by zajišťovaly podpůrnou stabilitu a omezovaly dotyk obou ploch na minimum. Práce se pálila bez přezahu, pouze na ostrý výpal 980°C. Chtěla jsem co nejvíce zamezit vystavení desek žárovým rozdílům.

Instalace

K dokončení práce zbývalo ještě sestavit závěsný systém. Ten funguje na principu ocelového lanka, které se provlékne připravenými horizontálními dírkami a na jednotlivé konce se přichytí a následně stáhnou oba šroubky.

Závěr

V teoretické části práce jsem se snažila nastínit historické etapy vývoje písma, s přihlédnutím na nejpodstatnější zlomové mezníky spojené s jeho vznikem.

V první kapitole je v práci poukázáno na vývoj písma z pohledu odborné vědy paleografické. Snahou bylo roztřídit samotnou obsáhlost tématu, přiblížit nejvýznamnější průkopníky a nastínit časovou posloupnost v jednotlivých zemích. Druhá kapitola se zabývá obecným přehledem vývoje, vymezuje písmo z obecnější roviny a zkoumá impulsy, které předcházely vzniku písma. Následně se práce věnuje seznámení s konkrétními písmi v historickém období a vyzdvihuje ty nejdůležitější písemné abecedy, které byly pevným bodem západní civilizace. Třetí kapitola teoretické části se věnuje materiálům které se používaly k psaní v průběhu staletí.

Praktická část rozděluje celou práci do jednotlivých časových určení, kde se blíže zaměřuje na keramické panely s písmem jako základním průlomem v daném časovém horizontu. Dále se v ní nalézá popis realizace a postup práce.

Každý autor vytvářející podobnou práci vnese do výtvarné roviny svůj názor a individuální přístup ke kombinaci písma a architektury. Jelikož je vývoj písma velice obsáhlý, subjektivně jsem se zaměřila na typ písma, který je podle mě charakteristický pro danou etapu a nosný pro začlenění do architektury.

V případě realizace obdobného tématu jiným autorem budou jednotlivé kompozice vždy odrazem názoru samotného autora. Bude záležet pouze na něm, jaké typy písma vybere jako nejcharakterističtější pro historické etapy. Mnohočetná variabilita písma s architekturou totiž udává nespočet kombinací výsledného návrhu.

Písmo se stalo naším spojencem, naším umem, naším klenutým mostem mezi kulturami. Doprovází nás jako identický prvek lidské stopy. Je náležitým odrazem své doby a základním kamenem každé subkultury. Úzce souvisí s naší existencí a celkovým místem zařazení na této planetě. Buďme vděční za to, že naše společnost nám dala šanci a možnost umět číst a psát. Díky tomu se nám otevřely dveře k novému vědění, které bychom jinak nepoznali, neboť bychom nebyli schopni dekodovat ty magické znaky, kterým dnes říkáme písmo.

Když se ohlédneme zpět a v mysli si projdeme celou vývojovou část písma, zjistíme kolik mravenčí práce se skrývá za budováním něčeho, co dnes považujeme za přirozenou věc. Náležitě neoceňujeme hloubku umět psát na čemkoli, s čímkoli, kdekoli a dnes i v jakékoli elektronické formě. Pokusme se tedy nezapomínat, že písmo je vynález nedozírné variability, který nás utváří v člověka s inteligentním a morálních charakterem.

Seznam použitých zdrojů

1. BISCHOFF, B. *Paläographie des römischen Altertums und des abend ländischen Mittelalters*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1979. 361.s
2. DAVIES, W.V. *Egyptské hieroglyfy: čtení v minulosti*. Praha: Volvox Globator, 2002. 87.s. ISBN 80-7207-431-8
3. DODSON, A. *Egyptské hieroglyfy*. Praha: Mladá Fronta, 2008. 144s. ISBN 978-80-204-1821-0
4. GEORGES, J. *Písmo paměť lidstva*. Bratislava: Slovart, 1994. 224 s. ISBN 80-7145-115-0
5. HARENBERG, B. *Kronika lidstva*. Bratislava: Fortuna Print, 1992. 1263 s. ISBN 80-7153-039-5
6. HLAVÁČEK, I., KAŠPAR, J. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H&H, 2002. 544 s. ISBN 80-7319-004-4
7. HÚŠČAVA, A. *Dejiny a vývoj nášho písma*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1951. 380 s.
8. CHARLESTON, R. J., AYERS, J. *World ceramics: an illustrated history from earliest times*. London: Hamlyn Publishing, 1981. 352 s. ISBN 0-600-34261-1
9. KÉKI, B. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. 152 s.
10. KOCH, W. *Evropská architektura: Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Praha: Euromedia Group, 2008. 552 s. ISBN 978-80-242-2029-1
11. KOPRDOVÁ, A. *Dekoratívna kompozícia a písmo I*. Nitra: Pedagogická fakulta, 1992. 114 s. ISBN 80-85183-07-2

12. MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky I.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. 677 s.
13. MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky II.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. 666 s.
14. OVERSTREET, M. *In graffiti we trust.* Praha: Mladá fronta, 2006. 230 s. ISBN 80-204-1325-1
15. PATKOVÁ, H. *Česká středověká paleografie.* České Budějovice: Veduta, 2008. 278 s. ISBN 978-80-86829-38-8
16. PRELOVŠEK, D., STRAKOŠ, M. *Architekt Oscar Niemeyer, Brasília ; Politik Juscelino Kubitschek, Brasília : slovo muže.* Ostrava: SPOK - Spolek pro ostravskou kulturu. Galerie výtvarného umění v Ostravě, 2009. 71 s. ISBN 978-80-904096-1-3
17. RIZZA, A., *Asyřané a Babyloňané: poklady starobylých civilizací.* Praha: Euromedia Group, 2007. 207 s. ISBN 978-80-242-1893-9
18. SLEZÁK, M., DVOŘÁKOVÁ, H. *Písmo ve výtvarné výchově.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 406 s.
19. SOUČEK, V. *Úvod do klínového písma a babylónštiny.* Praha: Academia, 1973. 71s.
20. URBANOVÁ, D., BLAŽEK, V. *Národy starověké Itálie, jejich jazyky a písma.* Brno: Host, 2008. 295 s. ISBN 978-80-7294-292-3
21. WALKER, C.B.F. *Klínopis: čtení v minulosti.* Praha: Volvox Globator, 2007. 78 s. ISBN 978-80-7207-627-7
22. WEISS, G. *Keramika: umění z hlíny.* Praha: Grada Publishing, 2007. 255 s. ISBN 978-80-247-1954-2

Elektronické zdroje:

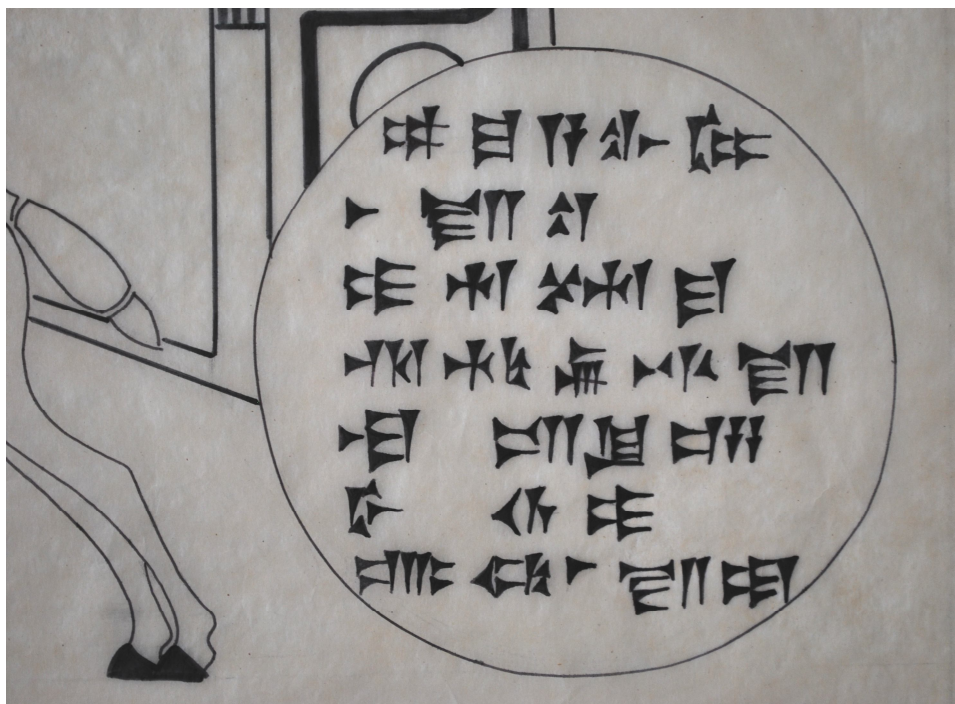
1. Archivnictví stránky pro historiky a archiváře [online] © 2010 Dostupný z WWW:
<<http://archivnictvi.eu/web.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf>>
2. United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization [online] © 1992-2012
Dostupný z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>>
3. Typografie elektronických dokumentů. [online] Dostupné z WWW:
<<http://hci.webpark.cz/hieroglyfy.html>>
4. Franck Camhi's fotostream. [online] ©2012 Dostupné z WWW:
<<http://www.flickr.com/photos/franckcamhi/page291/>>
5. WAM. Worldarchitecturemap. [online] © 2008-2012 Dostupné z WWW:
<<http://www.worldarchitecturemap.org/buildings/roman-colosseum>>
6. Krásné Česko [online] Dostupné z WWW:
<<http://www.krasnecesko.cz/fotografie.php?id=35090>>
7. Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře [online] ©2012 Dostupné z WWW:
<<http://www.zelena-hora.eu/fotogalerie/areal-kostela-sv-jana-nepomuckeho/>>
8. The Architect's Virtual Capitol [online] Dostupné z WWW: <http://www.capitol.gov/>
9. Pražský navigátor [online] ©2007-2012 Dostupné z WWW:
<http://www.mycompanion.cz/cs/list/sarah-bernhardt>
10. Česká televize [online] © 1996-2012 Dostupné z WWW:
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/166433-dcery-z-vily-tugendhat-byly-pri-jejim-otevreni/?mobileRedirect=off>

Přílohy

Obr. 1 Mezopotámie

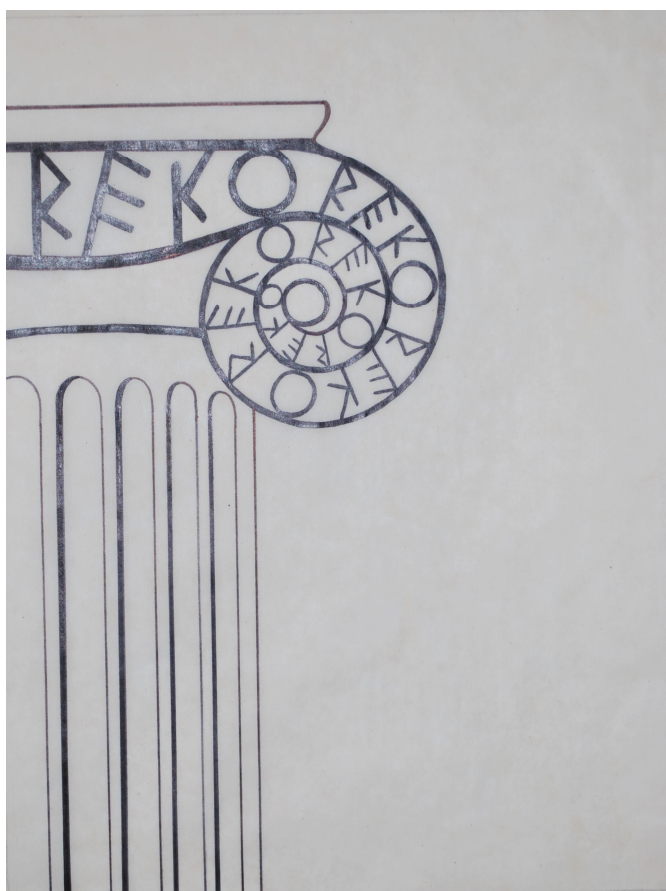
Obr. 2 Detail Mezopotámie

Obr. 3 Egypt

Obr. 4 Řecko

Obr. 5 Řím

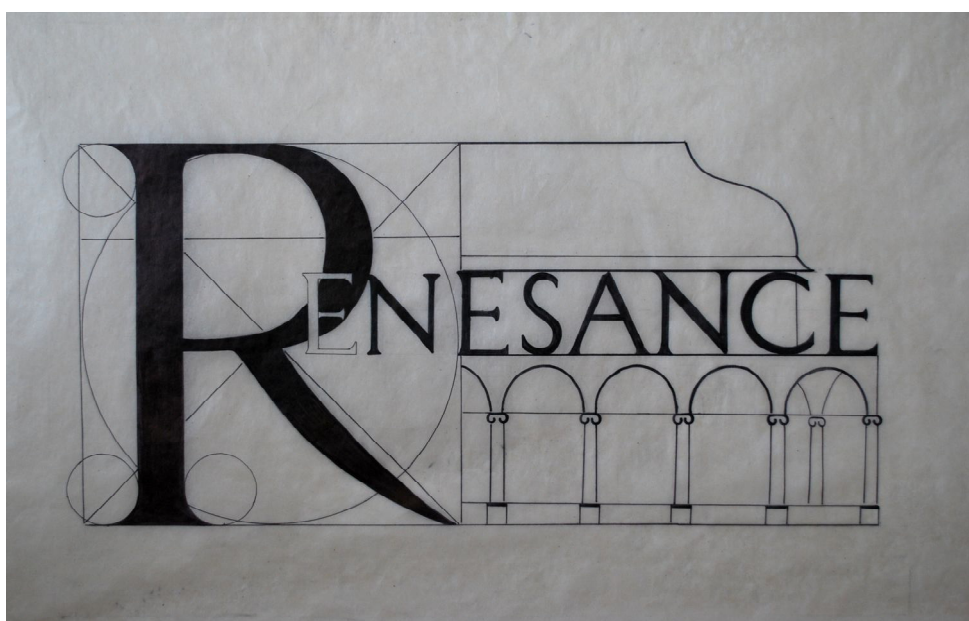
Obr. 6 Detail Řím

Obr. 7 Gotika

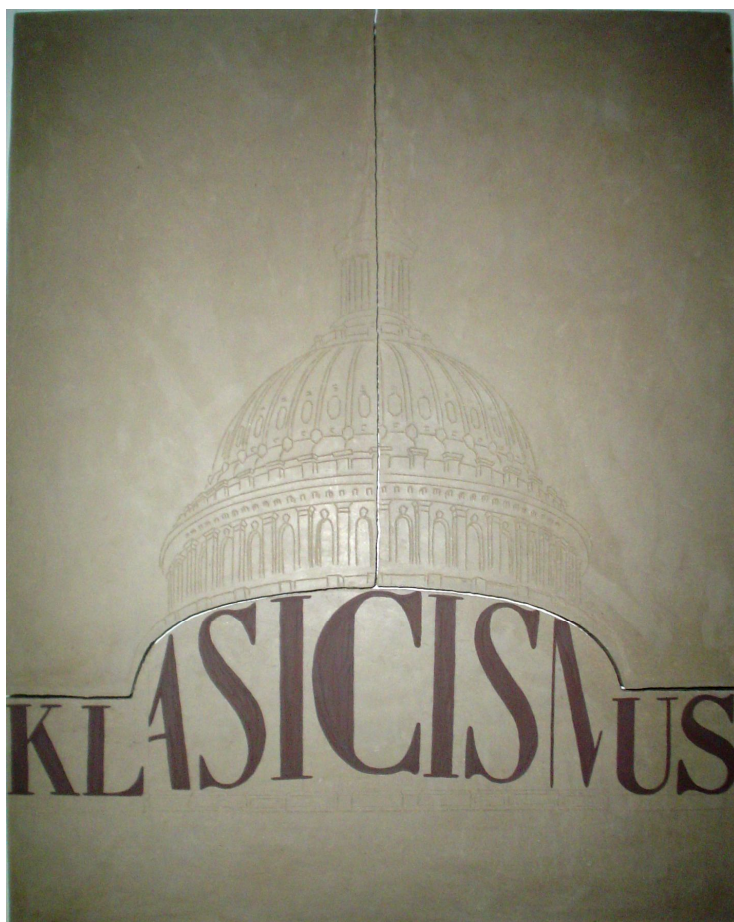
Obr. 8 Renesance

Obr. 9 Baroko

Obr. 10 Klasicismus

Obr. 11 Detail secese

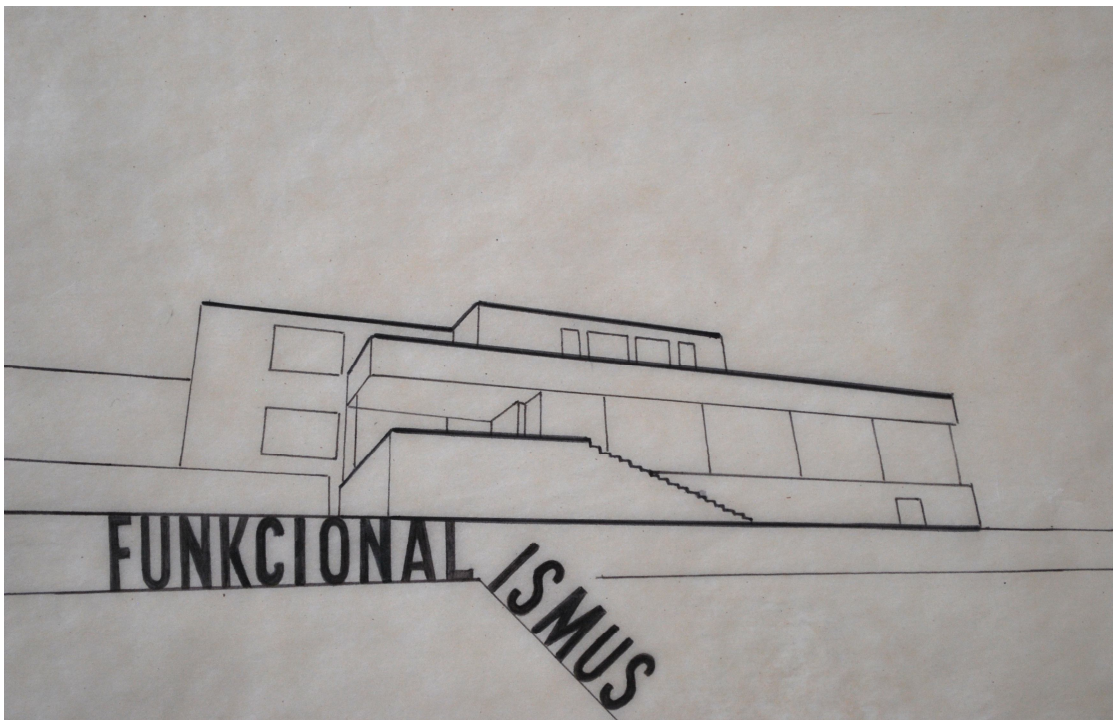
Obr. 12 Detail secese

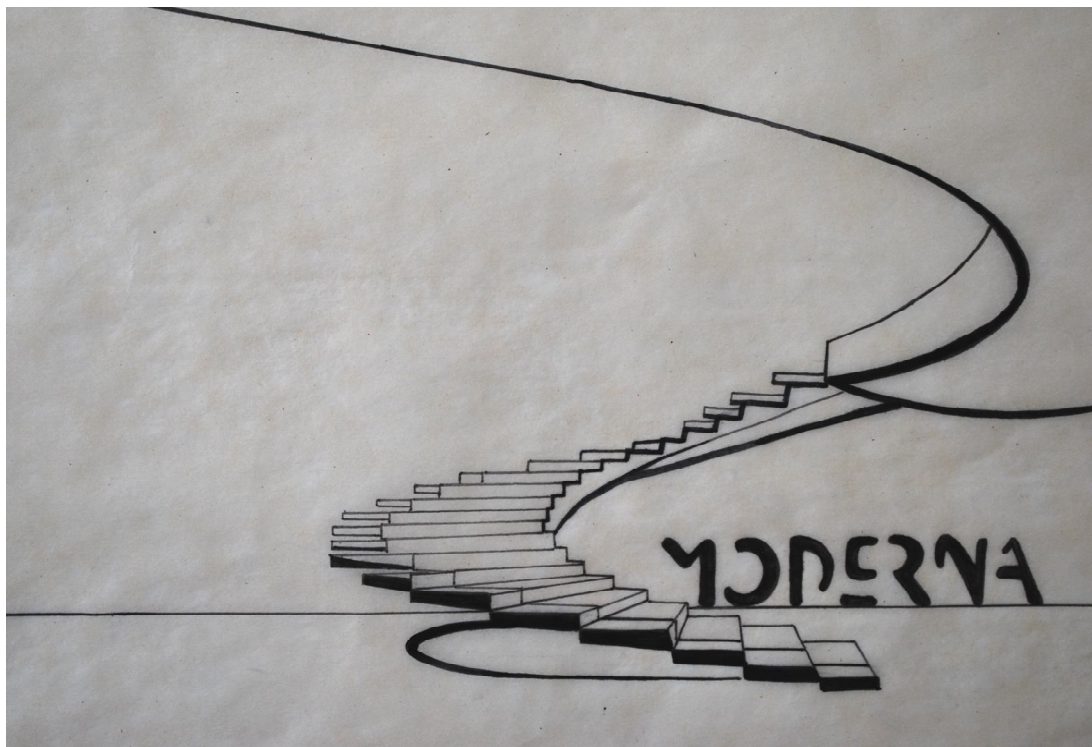
Obr. 13 Secese

Obr. 14 Funkcionalismus

Obr. 15 Moderna

Obr. 16 Graffiti

Obr. 17 Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Obr. 18 Secesní nádraží v Českých Budějovicích

Obr. 19 Detail secesního nádraží v Českých Budějovicích

Abstrakt

DVOŘÁKOVÁ, I. *Kouzlo psaného slova*. České Budějovice 2012. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce Mgr. Lorenc Josef.

Klíčová slova: vývoj písma, písmo ve výtvarném projevu, reliéf, nástěnná keramika

Diplomová práce *Kouzlo psaného slova* se zabývá písmem v proměnách historického kontextu. Je rozdělena na dvě části. Teoretická část informuje o vývoji písma a jeho použití, psacích technikách a kulturních vlivech. Dále popisuje zmíněné typy, které nejvíce ovlivnily další pohled na budoucí písmo.

Praktická část práce zobrazuje soubor dvanácti nástěnných keramických reliéfů. Jednotlivé reliéfy zastupují nejvýraznější písmo a architekturu v dané časové etapě. Jejich koncepce rozvržení je založena na vnímání širší veřejnosti.

Abstract

Magic of the written word

Key words: development of fonts, font in visual expression, relief, wall ceramics

This thesis magic of the written word is concerned with the changing letters in historical context. It is divided into two parts. The theoretical part informs about the development and use of fonts, writing techniques and cultural influences.

It also describes the types described that most influenced the view of the future font. The practical part shows a set of twelve ceramic wall reliefs. Individual reliefs represent the most significant architect in writing and given time stage. The layout concept is based on the perception of the general public.